UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
Přírodovědecká fakulta
Katedra rozvojových studií

Veronika KOPČÍKOVÁ

NEROVNOST A ČÍNA

Bakalářská práce

Vedoucí práce: Mgr. Miroslav Syrovátka

Olomouc 2009

Prohlašuji, že jsem zadanou bakalářskou práci vypracovala samostatně a veškeré použité zdroje jsem uvedla do seznamu.

V Olomouci 12. srpna 2009 ----------

Podpis

Touto cestou bych ráda poděkovala Mgr. Miroslavu Syrovátkovi za cenné rady a připomínky, které mi pomohly při vypracování práce.

Vysoká škola: Univerzita Palackého **Fakulta:** Přírodovědecká

Katedra: Rozvojových studií **Školní rok:** 2008/2009

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

student

*Veronika **KOPČÍKOVÁ***

obor

Mezinárodní rozvojová studia

Název práce:

Čína a nerovnost

China and inequality

Zásady pro vypracování:

Tématem bakalářské práce je problematika nerovnosti v Číně. Po obecném vymezení nerovnosti a způsobech jejího měření se práce zaměří na situaci v Číně. Popíše vývoj nerovnosti v druhé polovině dvacátého století, bude analyzovat její příčiny a dále dopady zejména v sociální oblasti. Nakonec nastíní možná řešení problematiky a perspektivy do budoucna.

Struktura práce:

Abstrakt, klíčová slova (v češtině a angličtině)

1. Úvod
2. Definice a měření nerovnosti
3. Charakteristika nerovnosti v Číně
4. Sociální dimenze nerovnosti
5. Perspektivy řešení nerovnosti
6. Závěr

Bakalářská práce bude zpracována v těchto kontrolovaných etapách:

Rešerše literatury	09/2008 – 12/2008
Kapitoly 1, 2	01/2009 – 02/2008
Kapitoly 3, 4	03/2009 – 05/2009
Kapitoly 5, 6	06/2009 – 07/2009

Rozsah grafických prací: dle potřeby

Rozsah průvodní zprávy: 12 000 – 15 000 slov základního textu + bakalářská práce včetně všech příloh v elektronické podobě

Seznam odborné literatury:

Khan, A. R., Riskin, C., 2001. Inequality and Poverty in China in the Age of Globalization. New York : Oxford University Press.

Gustafsson, B. A., Shi, L., Sicular, T., 2008. Inequality and Public Policy in China. New York : Cambridge University Press.

Todaro, M.P., Smith, S.C., 2009. Economic Development. 9th edition. Harlow: Pearson Education Limited.

Bhalla, A. S., Yao, S., Zhang, Z., 2003. Causes of inequalities in China, 1952 to 1999. *Journal of International Development* 15, 939-955.

Hussain, A., Lanjouw, P., Stern, N., 1994. Income Inequalities in China: Evidence from Household Survey Data. World Development, 22 (12), 1947-1957

Khan, A. R., Griffin, K., Riskin, C., Renwei, Z., 1993. Sources of income inequality in post-reform China. *China Economic Review* 4 (1), 19-35.

Gustafsson, B., Shi, L., 2001. The effects of transition on the distribution of income in China. Economics of transition 9 (3), 593-617.

Luo, X., Zhu, N., 2008. Rising Income Inequality in China: A Race to the Top. Policy Research Working Paper , No. 4700. The World Bank.

Zhang, X., 1999. The Increasing Income Inequality in China and Its Causes. China Report 35 (2), 163-177.

Vedoucí bakalářské práce: Mgr. Miroslav Syrovátka

Datum zadání bakalářské práce: 15. 5. 2008

Termín odevzdání bakalářské práce: 12. 8. 2009

vedoucí katedry

vedoucí bakalářské práce

Obsah

Obsah....6
Seznam tabulek a grafů....7
Seznam použitých zkratek....7
Abstrakt....8
Abstract....8
1. Úvod....9
2. Definice a měření nerovnosti....10
2.1. Měření nerovnosti....11
2.1.1. Rozložení četnosti příjmu....11
2.1.2. Populací vážená příjmová nerovnost....12
2.1.3. Funkční rozdělení příjmu....14
2.2. Negativní dopady nerovnosti....14
2.3. Vztah nerovnosti a ekonomického růstu, příčiny nerovnosti....16
3. Charakteristika nerovnosti v Číně....17
3.1. Vývoj nerovnosti v Číně....19
3.1.1. Předreformní období....19
3.1.2. Reformní období....20
3.2. Příčiny příjmové nerovnosti v Číně....22
3.2.1. Nerovnost v rámci venkovských oblastí....22
3.2.2. Nerovnost v rámci měst....25
3.2.3. Nerovnost mezi městy a venkovskými oblastmi....27
3.2.4. Nerovnost mezi provinciemi a v rámci provincií....29
3.2.5. Celková nerovnost....30
4. Sociální dimenze nerovnosti....32
4.1. Lidský rozvoj v Číně....32
4.2. Nerovnost v oblasti vzdělávání....35
4.3. Nerovnost v oblasti zdravotnictví....36
4.4. Genderová nerovnost....38
5. Perspektivy řešení nerovnosti....40
5.1. Reforma hukou systému....40
5.2. Reformy zaměřené na venkovské oblasti....41
5.3. Reformy fiskálního systému....42
5.4. Další navrhované reformy....43
6. Závěr....45
7. Seznam literatury....46

Seznam tabulek a grafů

Tabulka 2.1 Index odlišnosti pro Čínu v roce 2002 12
Graf 2.2 Lorenzova křivka pro Čínu v roce 2002 13
Graf 3.1 Vývoj Giniho koeficientu 1981–2001 18
Tabulka 3.2 Příjmová nerovnost ve světě pro rok 2007 19
Graf 3.3 Lorenzova křivka pro venkovské oblasti v roce 1995 24
Graf 3.4 Lorenzova křivka pro města v roce 1995 25
Graf 4.1 HDI Číny 1975–2005 32
Tabulka 4.2 HDI podle provincií v roce 2006 34

Seznam použitých zkratek

HDP	Hrubý domácí produkt
MDGs	Rozvojové cíle tisíciletí (Millenium Development Goals)
UNDP	Rozvojový program OSN (United Nations Development Programme)
HDI	Index lidského rozvoje (Human Development Index)
WHO	Světová zdravotnická organizace (World Health Organisation)
OECD	Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (Organisation for Economic Co-operation and Development)

Abstrakt

Práce se zabývá nerovností v Číně s důrazem na nerovnost příjmovou. Popisuje vývoj nerovnosti během druhé poloviny 20. století a zkoumá její hlavní příčiny a identifikuje tak specifika nerovnosti Číny. Věnuje se vybraným aspektům lidského rozvoje a snaží se najít souvislosti s příjmovou nerovností. Zaobírá se i některými doporučeními, která by pomohla řešit současný stav nerovnosti v Číně. Výhled do budoucna není jasný, nicméně při úspěšném dokončení transformace čínské ekonomiky a zavedení několika zásadních reforem by mohlo dojít ke zlepšení situace.

Klíčová slova: Čína, příjmová nerovnost, Giniho koeficient, reforma

Abstract

The bachelor thesis addresses the inequality in China with the emphasis on income inequality. It describes development of inequality during second half of the 20th century and investigates its main causes, whereby identifies China´s inequality specifics. It follow certain aspects of human development and endeavours to find the connection with income inequality. It also deals with some recommendations, which could help to solve the current state of inequality in China. View to the future is not clear, nevertheless successful completion of chinese economy transformation and introduction of several fundamental reforms could lead to improvement of the situation.

Keywords: China, income inequality, Gini coefficient, reform

1. Úvod

Čína v druhé polovině 20. století prošla mnoha změnami. Závratný ekonomický růst, rozsáhlé reformy a zapojení do globálního systému vedly mimo jiné k nárůstu příjmu obyvatel. Toto nově nabyté „bohatství“ bylo ovšem také novým způsobem přerozdělováno. Došlo sice k celkovému nárůstu životní úrovně obyvatel Číny a snížení úrovně chudoby, z růstu ovšem netěžily všechny skupiny obyvatel rovnoměrně. Příjmová nerovnost i nerovnost v oblasti lidského rozvoje, která se zde vytvořila má některé pro Čínu specifické rysy.

Cílem této práce je nastínit vývoj příjmové nerovnosti v Číně a objasnit její základní příčiny. Práce se snaží poukázat i na vybrané aspekty lidského rozvoje v kontextu příjmové nerovnosti a nakonec předložit možná opatření s jejichž pomocí by mohl být současný stav zmírněn.

Na začátek práce je zařazena kapitola pojednávající o problematice nerovnosti obecně bez regionálního zaměření, důraz je kladen na charakteristiku nerovnosti příjmové a zejména pak způsoby jejího měření pro lepší orientaci v následujících kapitolách.

Následuje kapitola věnující se již konkrétně problematice nerovnosti v Číně, pojem nerovnost je v této kapitole používán pro nerovnost příjmovou. Cílem této kapitoly bylo zdůraznit charakteristické rysy nerovnosti v Číně, popsat její vývoj v druhé polovině 20. století a pokusit se identifikovat její základní příčiny.

Kapitola 4 rozšiřuje pojem nerovnosti o dimenzi lidského rozvoje se zaměřením na oblast zdravotnictví, školství a genderové nerovnosti. Jejím cílem je odhalit případné vztahy mezi příjmovou nerovností a právě těmito oblastmi.

Následující kapitola se pak snaží přiblížit nejčastěji navrhované způsoby řešení nerovnosti. Největší důraz je kladen na návrhy, které řeší v předchozích kapitolách popsané příčiny nerovnosti.

Základní metodou pro zpracování práce je rešeršně-kompilační metoda, tedy sběr a kompletace relevantních dat a informací a jejich následná analýza a interpretace. Informace byly získávány z tištěné literatury, internetových zdrojů a zahraničnich databází. Tištěné zdroje zahrnují i editované knihy, u elektronických zdrojů převažují dílčí výzkumné studie a studie publikované v uznávaných periodikách. Naprostá většina použitých zdrojů byla psána anglicky. Odkazy na zdroje jsou uváděny přímo v textu.

2. Definice a měření nerovnosti

Na začátek práce je uvedena kapitola pojednávající o nerovnosti, a to především o nerovnosti příjmové, obecně, bez konkrétního geografického zasazení a dalších regionálních specifik. Tato kapitola se pokusí objasnit některé základní charakteristiky nerovnosti a teprve poté se práce v dalších kapitolách zaměří na případ nerovnosti v Číně.

Problém nerovnosti zajisté není záležitostí týkající se pouze několika posledních let či desetiletí. Význam tohoto problému ovšem narůstá spolu s propojeností světa, jeho technologickým vývojem a touhou po ekonomickém růstu, který je pro mnoho zemí synonymem rozvoje.

Jak je ale blíže popsáno dále, přímý vztah mezi ekonomickým růstem a snižováním nerovnosti, jejíž úroveň by podle mého názoru měla být zařazena mezi hlavní charakteristiky státu, nebyl prokázán. Nelze tedy očekávat, že zlepšení stavu ekonomiky země bude znamenat i zlepšení životní úrovně všech jejích obyvatel. Ekonomický růst tedy přímo neimplikuje zlepšení postavení nejchudších vrstev obyvatelstva, na které je třeba se v rámci rozvoje nejvíce zaměřit. Chudí tedy často i v zemi zaznamenávající ekonomický růst zůstávají chudými a nerovnost může naopak narůstat. Kdyby ovšem bylo možné zajistit, aby na růstu hrubého domácho produktu (HDP) participovaly všechny příjmové skupiny rovnoměrně, tak by profitovaly i nižší vrstvy obyvatelstva a nedocházelo by k dalším nárůstům nerovnosti, případně by pomocí zavedení jistých opatření mohlo docházet i k jejímu snižování.

Nerovnost uvnitř států je problémem zejména chudých zemí, ale její nárůst se v posledních letech objevil i v zemích řadících se do skupiny bohatých, rozvinutých států. Toto zjištění jasně vede k domněnce, že bohatství státu přímo nezajišťuje ochranu všech jeho obyvatel před chudobou. (Greig et al., 2007)

Obecný pojem nerovnosti je jedním ze základních témat lidského rozvoje. Vysoká nerovnost příležitostí dále ovlivňuje rozvoj lidské osobnosti a schopností. Taková nerovnost narušuje základní pravidla sociální spravedlnosti, která je spolu s rovností a lidskými právy jednou z hlavních zásad Miléniové deklarace. (UNDP, 2005) Nerovnost přitom není přímo zakomponována do Rozvojových cílů tisíciletí (Millenium Development Goals, MDGs), přestože jejich hlavní podstatou je dosáhnout rozvoje

pro všechny. V měření pokroku v rámci MDGs by mělo být zohledňováno, pro jakou příjmovou skupinu obyvatelstva bylo pokroku v dané oblasti dosaženo.

Nerovnost a chudoba jsou vlastně středobodem veškerých rozvojových snah a cílů. Příjmová nerovnost ale samozřejmě není jedinou nerovností která vládne v rozvojovém světě. Existují i nerovnosti mezi skupinami obyvatelstva na základě různých kritérií. Obecně lze tvrdit, že venkovské obyvatelstvo bývá chudší než městské, ženy a děti mají nižší příjmy než muži nebo že vysoké zastoupení chudých je mezi etnickými minoritami. Samozřejmě nelze tyto nerovnosti (ekonomické a neekonomické) od sebe zcela oddělit, příliš úzce spolu souvisí. Každá z nich posiluje tu druhou v rámci složitého komplexu, často se jedná o propojený proces příčin a následků. (Todaro a Smith, 2009)

2.1. Měření nerovnosti

Při zjišťování nerovnosti uvnitř státu mohou ekonomové postupovat dvěma způsoby: zaměřit se na nerovnosti v příjmech domácností nebo na nerovnosti ve spotřebě domácností. Spotřeba domácností je na rozdíl od příjmu snáze měřitelná, obzvláště u domácností, které své produkty spíše spotřebovávají než z nich prostřednictvím trhu generují zisky. Spotřeba je také stabilnějším indikátorem než příjem. Jde ale o hůře zjistitelný ukazatel, čemuž nasvědčuje i fakt, že častěji používaným ukazatelem nerovnosti je příjem. (Perkins et al., 2006)

Co se týče způsobů zkoumání nerovnosti, Todaro a Smith (2009) považují za nejlepší způsob populací váženou příjmovou nerovnost (size distribution of income) a funkční rozdělení příjmu (functional distribution of income), Perkins et al. (2006) pak rozložení četnosti příjmu (frequency distribution of income) a způsob populací vážené příjmové nerovnosti.

2.1.1. Rozložení četnosti příjmu

Jedním z nejjednodušších způsobů zkoumání nerovnosti je tedy způsob rozložení četnosti příjmu, který znázorňuje, jaké procento jedinců nebo rodin přijímá různý příjem (například příjem 0 až 5000 dolarů za rok má 3,2 % domácností, příjem 5001 až 10000 dolarů za rok má 5,8 % domácností atd.) Tento přístup ke zkoumání nerovnosti je ovšem méně obvyklý než koncept populací vážené příjmové nerovnosti, zejména z důvodu nesnadného určování stupně nerovnosti. (Perkins et al., 2006)

2.1.2. Populací vážená příjmová nerovnost

Populací vážená příjmová nerovnost je nejčastějším způsobem zkoumání nerovnosti. Použitím tohoto způsobu je určen podíl na celkovém příjmu či případně spotřebě, který obdrží skupina jedinců nebo domácností seřazených podle příjmové či případně spotřební úrovně. Nejčastěji se tyto skupiny seřazují do decilů či kvintilů. Poté dojde k určení, jaký poměr z národního příjmu každá skupina přijímá. (Perkins et al., 2006)

Tento přístup se tedy zaměřuje na jednotlivé osoby nebo domácnosti a jejich příjem bez ohledu na způsob získání tohoto příjmu (práce, důchod, dar apod.), nezáleží ani na lokaci (město nebo venkov) nebo na druhu zaměstnání (služby, zemědělství, průmysl) (Todaro a Smith, 2009).

Nyní bude pozornost věnována několika konkrétním nástrojům, které se používají k měření nerovnosti v rámci přístupu populací vážené příjmové nerovnosti. Jako jeden z nejjednodušších, i když ne nejpoužívanějších, lze uvést **index odlišnosti**. Tento index jednoduchým způsobem pomáhá k utvoření představy o rozdělení příjmu mezi jedinci v rámci populace, používá se ale i k určení jiných než příjmových odlišností. Nejdříve je třeba roztřídit jednotlivce do kategorií podle výše příjmu. Rozpětí této kategorie je pak označeno X_i. Poté je třeba každé kategorii přiřadit podíl z příjmu, který do této kategorie plyne. Tento podíl je označen Y_i. Velikost indexu odlišnosti pak lze vypočítat podle vztahu $ID=0,5\Sigma\ X_i - Y_i$. Index odlišnosti může nabývat hodnot od 0 do 1, kdy 0 je případ naprosté rovnosti a 1 naopak absolutní nerovnosti. (Morse, 2004) V tabulce 2.1 je uveden příklad výpočtu indexu odlišnosti pro Čínu v roce 2002.

Příjmová kategorie	Rozpětí kategorie X_i	Podíl na celkovém příjmu Y_i	$\lvert X_i - Y_i \rvert$
Nejchudších 20 %	0,2	0,0430	0,1570
Druhých 20 %	0,2	0,0802	0,1180
Třetích 20 %	0,2	0,1310	0,0690
Čtvrtých 20 %	0,2	0,2332	0,0332
Nejbohatších 20 %	0,2	0,5126	0,3126
Celkem	1	1	0,6898
			ID 0,3449

Tabulka 2.1 Index odlišnosti pro Čínu v roce 2002

(vypočítáno na základě dat uvedených v Gustafsson et al., 2008, tabulka 2.1.,str.43)

Data získaná z rozboru populací vážené příjmové nerovnosti mohou být snadno přetransformována k vytvoření **Lorenzovy křivky**, pojmenované po statistikovi Maxi Lorenzovi. Tato křivka znázorňuje podíl z celkového příjmu obdržený kumulativním procentem příjemců. (Perkins et al., 2006)

Způsob sestrojení Lorenzovy křivky lze ukázat na grafu 2.2 vycházejícího z hodnot uvedených v knize Inequality and Public Policy in China, a to konkrétně z hodnot pro rok 2002. Na horizontální ose je znázorněn počet příjemců příjmu, tedy v tomto případě obyvatel Číny, a to v kumulativních procentech. Na vertikální ose je pak znázorněno procento z celkového příjmu (opět v kumulativních procentech), které přijímá určité procento populace. Linie rovnosti představuje situaci, kdy žádná příjmová nerovnost neexistuje, tedy že procento z celkového příjmu se rovná procentu populace, které tento příjem získává. Lorenzova křivka pak znázorňuje skutečné rozdělení příjmů mezi obyvatele, tedy kolik procent příjmu se dostává určitému procentu populace. Z toho vyplývá, že čím vzdálenější je Lorenzova křivka od linie rovnosti, tedy blíž k horizontální ose, tím větší je nerovnost. Tvar Lorenzovy křivky tedy ukazuje stupeň nerovnosti v rozdělování příjmů.

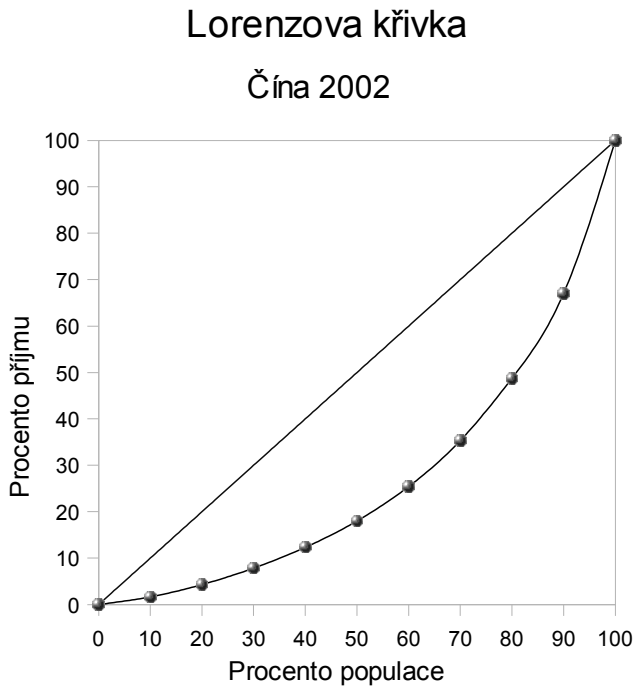

Graf 2.2 Lorenzova křivka pro Čínu v roce 2002

(sestrojeno na základě dat uvedených v Gustafsson et al., 2008, tabulka 2.1., str. 43)

Nejznámějším a nejpoužívanějším nástrojem pro měření nerovnosti je **Giniho koeficient.** Giniho koeficient je pojmenován po italském statistikovi Corradu Ginim. (Perkins et al., 2006) Jde o koeficient, který lze odvodit z Lorenzovy křivky. Giniho koeficient určuje do jaké míry se skutečné rozdělení příjmů liší od rozdělení hypotetického, kdy každý přijímá stejný podíl z celkového příjmu. Lze jej získat, když plochu ohraničenou linií rovnosti a Lorenzovy křivky vydělíme polovinou plochy čtverce, ve kterém křivka leží. Čím větší je podíl plochy mezi linií rovnosti a Lorenzovou křivkou, tím vyšší je hodnota Giniho koeficientu. Giniho koeficient může nabývat hodnot od 0 pro rovnost po 1 pro naprostou nerovnost. Hodnoty koeficientu od 0,44 do 0,6 charakterizují vysokou nerovnost v mnoha rozvojových zemích. Jako relativně nízká nerovnost se pak hodnotí nerovnost popsaná pomocí hodnot od 0,2 do 0,35. (Todaro a Smith, 2009) Mezi nevýhody používání Giniho koeficientu patří skutečnost, že z jeho hodnot nelze rozpoznat přesné rozvrstvení nerovnosti ve společnosti. Giniho koeficient také nevypovídá o životní úrovni, jeho nízké hodnoty neznamenají vyšší životní standard než hodnoty vysoké. K jeho výpočtu je třeba získat velmi kvalitní data. (Morse, 2004)

2.1.3. Funkční rozdělení příjmu

Pomocí tohoto přístupu lze určit, jakým způsobem se celkový národní příjem rozděluje mezi jednotlivé výrobní faktory. Výrobními faktory se myslí půda, práce a kapitál. Zájem se tedy nesoustředí na jedince a rozdělování příjmů v rámci skupiny, do které jedinci náleží, ale jde o vzájemné srovnávání podílu práce na celkovém příjmu (tedy podílu mezd) s podílem, který je distribuovaný ve formě rent (tedy obnos, který získává majitel půdy), úroků či zisku (tedy obnos, který získává majitel kapitálu). (Todaro et al., 2009)

2.2. Negativní dopady nerovnosti

Skutečnost, že společenský blahobyt je mimo jiné závislý na příjmu na osobu, je celkem zřejmá. Existuje ale také paralela mezi společenským blahobytem a úrovní relativní nerovnosti. Při stejném HDP na osobu mohou ve dvou státech existovat mezi blahobytem lidí velké rozdíly. Ve státě s relativně rovným rozdělením příjmů bude více lidí žít na úrovni blížící se průměru, bude zde menší množství extrémně chudých i extrémně bohatých. Ve státě s vysokou úrovní nerovnosti bude naopak větší procento chudé populace a průměrný HDP na osobu bude zvyšovat nejvyšší vrstva s extrémně

vysokými příjmy. Pozornost se tedy nebude upírat jen na nejchudší členy populace, nerovnost celkově ovliňuje společenský blahobyt, netýká se jen nejchudších vrstev.

Podle Perkinse et al. (2006) nerovnost vede k neefektivnosti ekonomiky. Čím větší je nerovnost, tím méně lidí je schopno investovat a přispívat tak rozvoji malého a středního podnikání, které je pro rozvoj důležité. Díky nedokonalému úvěrovému systému a neschopnosti dovolit si úvěr tak dochází k ovlivnění celé ekonomiky a pomalejšímu ekonomickému růstu.

Také celková úroveň úspor ve státech s vyšší nerovností bývá nižší, největší míra úspor se totiž nachází ve středních třídách. Nejbohatší vrstvy sice ukládají větší částky, ale celkově se jedná o menší procento z příjmů než u středních vrstev. Lidé z nejvyšších příjmových skupin také utrácí velké částky za zahraniční zboží či ukládají peníze v zahraničních bankách a dochází tak k odlivu zdrojů. (Todaro et al., 2009)

Lze také pozorovat, že nerovnost narušuje sociální stabilitu. Politická a ekonomická moc nejvyšších vrstev se za vysoké nerovnosti ještě zvětšuje a bývá použita k zajištění vlastních zájmů. Dochází k účelné kontrole vládních výdajů (například utrácením vyšších částek za univerzity, které navštěvují většinou právě děti z bohatých vrstev, než za zajištění základního školství). Elity také regulují politiku státu a mohou tedy ovlivňovat například fungování daňového systému a jiné ochrany trhu, které zajistí jejich dominanci. (Perkins et al., 2006)

Chudí lidé, kterých bývá ve státech s vysokou nerovností logicky více, si nemohou dovolit vzdělání. Dá se říci, že úroveň vzdělání lidí v mnoha rozvojových zemích koreluje s výší jejich výdělků. To znamená, že lidé, kteří získají základní vzdělání, mají v průměru nižší výdělky, nemají finance na poskytnutí vzdělání svým potomkům a tak tento kruh pokračuje, obdobně lze potom uvažovat pro vyšší společenskou vrstvu. (Todaro et al., 2009)

K snaze zabývat se nerovností by mohly vést samozřejmě i etické důvody. Člověk, který se narodí do chudší vrstvy společnosti má menší šance se z ní v budoucnu vymanit a využívat tak všechny možnosti, které by se nabízely v případě, kdyby úroveň nerovnosti byla nižší. A čím vyšší je nerovnost, tím větší je teoreticky pravděpodobnost narodit se do velmi chudého prostředí. Při absolutní rovnosti by ovšem zmizela motivace k práci a růstu a proto je samozřejmě určitý stupeň nerovnosti nutný. (Todaro et al., 2009)

Lze ale najít i názory, které popírají, že by nerovnost byla jakýmkoli způsobem

negativním jevem. Za všechny lze uvést teoretika zabývajícího se volným trhem F. A. Hayeka, který tvrdil, že mluvit o rozdělení zdrojů jako spravedlivém či nespravedlivém je nesmysl. Tento výrok odůvodňoval tvrzením, že správné rozložení bohatství a prostředků je v rukou volného trhu a nikoliv lidských zásahů. Nebral ovšem ohled na nerovné mocenské vztahy na trzích. (UNDP, 2005)

2.3. Vztah nerovnosti a ekonomického růstu, příčiny nerovnosti

Jedním z prvních ekonomů, který zkoumal vztah nerovnosti a růstu, byl Simon Kuznets. Kuznets je autorem známé Kuznetsovy křivky ve tvaru převráceného U, která znázorňovala vztah mezi ekonomickým růstem a nerovností. Podle jeho teorie v počáteční fázi růstu dochází k nárůstu nerovnosti spolu s přechodem státu od ekonomiky založené na zemědělství k průmyslové produkci a urbanizaci. Dochází tedy k výrazným změnám ve výnosech výrobních faktorů mezi zemědělským a průmyslovým sektorem. S dalším postupným přesunem faktorů ze zemědělství do průmyslu nerovnost začne klesat. Tato teorie ovšem nebyla postavena na empirických poznatcích a na významné procento států ji nelze aplikovat. Byly vytvořeny i další teorie a modely (například Lewisův model), žádná z nich ale uspokojivě nedokázala vyjádřit vztah mezi ekonomickým růstem a nerovností, což jen potvrzuje domněnku o složitosti procesu, který určuje nerovnost. Nelze ovšem říci, že mezi nerovností a růstem neexistuje žádný vztah. (Perkins et al., 2006) Nerovnost ovlivňuje růst a růst ovlivňuje nerovnost. Extrémní příjmová nerovnost omezuje míru, kterou by mohl případný růst přispívat ke snižování úrovně chudoby (UNDP, 2005).

Je tedy pravděpodobné, že více než ekonomickým růstem, je nerovnost podmíněna specifickými podmínkami každé země, zejména její historií a politickým vývojem, například provedenými pozemkovými reformami, státním vlastnictvím výrobních prostředků, dědictvím apartheidu apod. Významným nástrojem, který ovšem může výrazně ovlivnit distribuci příjmů ve státě, jsou také státní politiky. Dá se tedy říci, že nerovnost je výsledkem vzájemného působení vládních politik, historických odkazů, vlastnictví zdrojů a tržních sil. (Perkins et al., 2006)

3. Charakteristika nerovnosti v Číně

Čína v druhé polovině 20. století prošla mnoha změnami, zejména pak od přelomu 70. a 80. let. 20. století. Závratný ekonomický růst dosahující v 80. letech 10,2 % (Khan a Riskin, 2001) a v 90. letech 9 % (Luo a Zhu, 2008), rozsáhlé reformy a zapojení do globálního systému vedly mimo jiné k nárůstu příjmu obyvatel. Toto nově nabyté „bohatství“ bylo ovšem také zejména díky ekonomickým reformám novým způsobem přerozdělováno (UNDP China, 2005). Došlo sice k celkovému nárůstu životní úrovně obyvatel Číny a snížení úrovně chudoby, z růstu ovšem netěžily všechny skupiny obyvatel rovnoměrně (Luo a Zhu, 2008). Nerovnost lze chápat z více hledisek, jako nerovnost příjmovou nebo čistě jen nerovnost platovou, nerovnost mezi jednotlivými sektory a mnoho dalších. Tato kapitola se bude soustředit na nerovnost příjmovou.

Jak jsem uvedla v kapitole 2, jedním ze základních způsobů vyjádření nerovnosti je Giniho koeficient. Konkrétní hodnoty Giniho koeficientu vyjadřujícího úroveň nerovnosti v Číně se v jednotlivých studiích liší. Například v roce 1995 Giniho koeficient pro Čínu dosahoval podle Khana a Riskina (2001) hodnoty 0,452. Tato hodnota podle autorů studie zařadila Čínu v oblasti nerovnosti na jednu z nejnižších pozic v rozvojové Asii, dokonce až za Indii, Pákistán či Indonésii. Podle Gustafssona et al. (2008) pak tato hodnota byla ještě vyšší, a to 0,469, podle Světové banky pak 0,388 (World Bank, 1997), podle Zhanga (1999) 0,270. Neshody mezi těmito výsledky jsou nejčastěji vysvětlovány různými zdroji dat či způsoby výpočtu, problémem zůstává i kvalita oficiálních statistických dat, která jsou navíc uváděna odděleně pro městské a venkovské oblasti.

Bez ohledu na způsob měření lze ovšem konstatovat, že nerovnost v Číně v průběhu posledních desetiletí narůstala a její rozměry dosáhly na počátku 21. století vyšších hodnot než tomu bylo kdykoliv dříve v čínské historii. Čína se tak od začátku reforem na přelomu 70. a 80. let., kdy ji bylo možné považovat za rovnostářský stát, změnila ve stát ekonomicky polarizovaný. (Zhang, 1999) V 80. letech byla míra nerovnosti v Číně považována spíše za nižší, dnes již ovšem spadá podle mezinárodních měřítek do kategorie zemí s vysokou nerovností (Gustafsson et al., 2008). Nárůst nerovnosti byl zaznamenán na celostátní úrovni, jak je vidět na grafu 3.1 pro období 1981–2001. Nárůst nerovnosti lze ale také pozorovat na úrovni mezi venkovskými a městskými oblastmi, v rámci měst a v rámci venkovských oblastí odděleně, v rámci provincií

i mezi provinciemi navzájem. Studie zabývající se nerovností v Číně se častěji uchylují k popisu nerovnosti zvlášť ve venkovských a městských oblastech než pouze nerovností na celostátní úrovni.

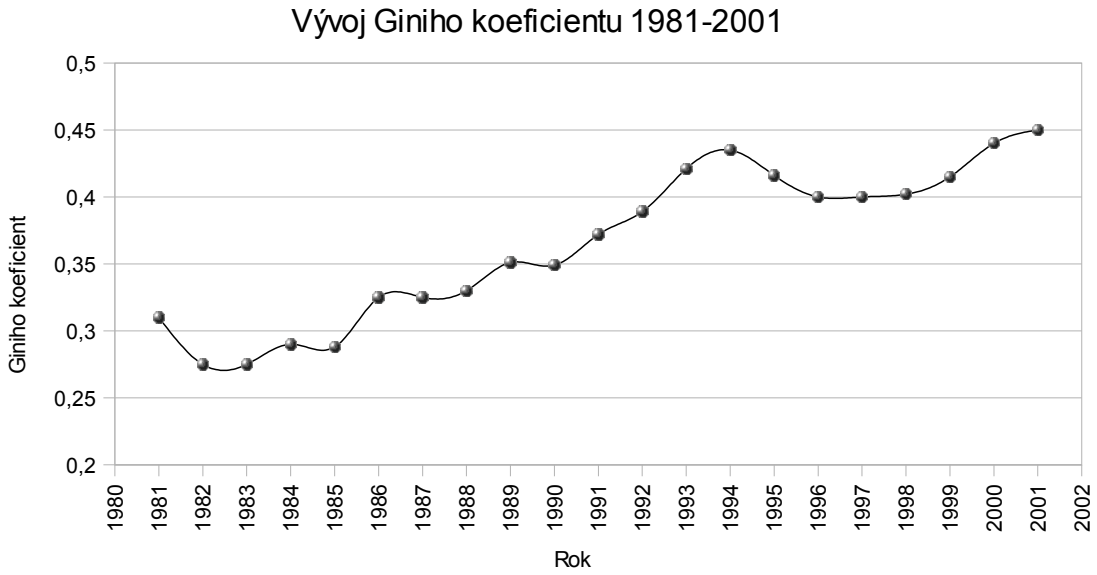

Graf 3.1 Vývoj Giniho koeficientu 1981–2001

(upraveno podle dat uvedených v Naughton, 2007, graf 9.2, str. 218)

Míra nárůstu Giniho koeficientu v Číně mezi lety 1981–1995 byla ve srovnání se všemi ostatními zeměmi, pro které byla dostupná data, nejvyšší. Velké změny v hodnotách Giniho koeficientu jsou zpravidla spojeny s hlubšími strukturálními změnami v oblasti distribuce prostředků. Velké výkyvy v hodnotách Giniho koeficientu zaznamenávají především tranzitní ekonomiky, ale i v této skupině zemí jsou změny hodnot nerovnosti Číny výrazně vysoké. (World Bank, 1997)

Při pokusu o zařazení Číny do světového žebříčku podle úrovně nerovnosti na základě Giniho koeficientu lze opět očekávat problémy s různými hodnotami dostupných dat. Nicméně pro orientaci níže uvádím tabulku 3.2 vytvořenou na základě dat Světové banky, která v roce 2007 zařadila Čínu podle Giniho indexu ze 126 států, pro něž byla dostupná data, na 34. pozici. Co se týče srovnání nerovnosti v Číně s ostatními asijskými rozvojovými zeměmi, Čína je mezi nimi výjimečná z hlediska nerovnosti v rámci venkovských oblastí. Ta je v ostatních asijských rozvojových zemích nižší než

nerovnost v rámci měst či nanejvýš podobná. (Khan et al., 1993; Hussain et al., 1994) Také nerovnost mezi venkovem a městy přispívá k celkové nerovnosti vyšší měrou než je obvyklé u ostatních asijských rozvojových zemí (Bhalla et al., 2003).

	Stát	Giniho index		Stát	Giniho index
1	Namibie	74,3	34	Čína	46,9
2	Lesotho	63,2	56	USA	40,8
3	Sierra Leone	62,9	79	Velká Británie	36,0
4	Středoafrická republika	61,3	101	Francie	32,7
5	Botswana	60,5	116	Německo	28,3
6	Bolivie	60,1	122	Norsko	25,8
7	Haiti	59,2	123	Česká republika	25,4
8	Kolumbie	58,6	124	Švédsko	25,0
9	Paraguay	58,4	125	Japonsko	24,9
10	Jihoafrická republika	57,8	126	Dánsko	24,7

Tabulka 3.2 Příjmová nerovnost ve světě pro rok 2007[1]

(vytvořeno na základě dat uvedených v UNDP, 2007)

3.1. Vývoj nerovnosti v Číně

Jak celkový ekonomický vývoj, tak i vývoj nerovnosti v Číně v průběhu druhé poloviny 20. století lze zasadit do dvou hlavních fází. Jako první, předreformní fáze, bývá označováno období mezi lety 1952 a 1977, po kterém následovalo tzv. reformní období trvající od roku 1978 dodnes (Bhalla et al., 2003).

3.1.1. Předreformní období

Již v předreformním období zaznamenávala čínská ekonomika značné úspěchy. S výjimkou období tzv. Velkého hladomoru mezi lety 1959–1961 se životní úroveň obyvatel měřená podle HDP ročně zvyšovala průměrně o 3,7 % (Bhalla et al., 2003). Jedním z hlavních problémů posouzení přesného vývoje nerovnosti v tomto období je nedostatek dat. Značná část Číny zůstává až do roku 1978 nepokryta spolehlivými statistikami. Ekonomické indikátory v souladu s mezinárodním systémem začala Čína

1 Vybráno bylo 10 států s nejvyšším Giniho koeficientem, Čína, pro srovnání státy G5, Česká republika, 5 států s nejnižším Giniho koeficientem. Vše ze 126 států pro něž byla pro rok 2007 dostupná data.

používat až od reformního období. Nicméně podle Bhally et al. (2003) lze změny v nerovnosti v předreformním období označit za spíše kolísavé, od roku 1978 pak za konzistentně rostoucí. Největší nárůst nerovnosti podle něj Čína zaznamenala mezi lety 1958 a 1960, tedy během známého "Velkého skoku vpřed".

Skutečnost, že Čína byla až do roku 1978 považována za rovnostářský stát, byla podmíněna centrálním plánováním čínské ekonomiky. Mnohé výrobní prostředky byly zestátněny. Pro venkovské oblasti bylo typické kolektivní vlastnictví půdy i ostatních produkčních prostředků, prodej a nákup klíčových zemědělských plodin byl monopolizován a docházelo k rovnoměrnému rozdělování příjmů mezi členy družstev. Ve městech lidé pracovali za nízké, státem určené platy. Výhodou pak byl všeobecný přístup k sociálnímu zajištění zahrnující zdravotní péči a základní školní docházku. Pro městské oblasti předreformního období byla charakteristická minimální nerovnost, která na konci 70. let dosahovala podle Národního statistického úřadu Giniho koeficientu 0,16 (UNDP China, 2005). Nerovnost v rámci venkovských oblastí byla výrazně vyšší než v rámci oblastí městských. Vzájemná nerovnost mezi městskými a venkovskými oblastmi pak narostla zejména díky snížení cen potravin, které negativně poznamenalo venkovské oblasti, a v roce 1978 byl již příjem městských oblastí 2,6krát větší než příjem oblastí venkovských. (UNDP China, 2005)

3.1.2. Reformní období

V roce 1978 započaly rozsáhlé ekonomické reformy v rámci vyhlášení politiky „otevřených dveří" za účelem přilákání zahraničních investic, západních technologií a rovoje obchodní výměny (Adamcová et al., 2006). Čína se začala transformovat z centrálně plánované ekonomiky na ekonomiku tržní a otevírat své hospodářství světu. Tento proces byl kromě základních strukturálních změn doprovázen mnoha dílčími reformami a politikami, které budou dále přiblíženy v podkapitole 3.2.

Období mezi lety 1981 a 1984 bylo charakteristické zvyšováním průměrných příjmů o 12,6 % ročně, přičemž toto zvýšení zasáhlo do velké míry všechny obyvatele rovnoměrně (World Bank, 1997). Hodnota Giniho koeficientu se v tomto období změnila z 0,288 na 0,297 (World Bank, 1997). Došlo tedy ke zvýšení průměrných příjmů obyvatel, aniž by se významně zvýšila nerovnost v jejich distribuci.

V reformním období měly největší vliv na vývoj nerovnosti na úrovni měst a venkova a mezi provinciemi konkrétní reformní kroky a zavádění politik. Stabilizování

nerovnosti mezi venkovskými a městskými oblastmi na počátku 80. let bylo důsledkem zavedení rodinného systému odpovědnosti (household resposibility system), který byl implementován nejprve v oblasti zemědělství, kde stručně řečeno znamenal návrat k rodinnému farmářství a ve výsledku zvýšil zemědělskou produkci (Lafleur a Palmer, 2003).

Pro následující pětileté období mezi roky 1984 a 1989 je naopak typický nižší ekonomický růst a zřetelné zvyšování nerovnosti. Průměrné příjmy v tomto období rostly zhruba jen o 1 % ročně. Nejbohatších 10 % obyvatel zaznamenalo nárůst příjmů o 2,8 %, naopak nejchudších 10 % obyvatel zaznamenalo 4,5% pokles na svých příjmech. Došlo také k dalšímu prohloubení rozdílů mezi venkovskými a městskými oblastmi. V roce 1989 Giniho koeficient již dosahoval hodnoty 0,349. Tyto změny v rozložení příjmů se projevily i v prohloubení úrovně chudoby na čínském území. (World Bank, 1997)

Mezi lety 1990 a 1995 docházelo jak k nárůstu příjmů, a to zhruba o 7 % ročně, tak i k nárůstu nerovnosti, ovšem s výjimkou roku 1995, kdy růst přispěl ke srovnávání rozdílů v distribuci příjmů (World Bank, 1997). Částečný pokles nerovnosti mezi venkovskými a městskými oblastmi a tím i celkové nerovnosti od tohoto roku je často vysvětlován zvednutím výkupních cen obilnin (Luo a Zhu, 2008). Hodnota Giniho koeficientu se změnila z 0,339 v roce 1990 na 0,388 v roce 1995 (World Bank, 1997).

Od poloviny 90. let následovaly další významné reformy, které postihly zejména městské oblasti. Podíl státního sektoru na ekonomice významně klesal a ceny většiny produktů byly určovány tržními silami, střední a malé státní podniky byly privatizovány. Zbylé státní podniky byly tlakem konkurence nuceny snižovat mzdy a statisíce pracovníků byly propuštěny, což vedlo k nárůstu zejména městské chudoby a v důsledku k poklesu rozdílu mezi městskými a venkovskými oblastmi a tedy poklesu celkové nerovnosti. (UNDP China, 2005) Jak lze pozorovat i z grafu 3.1 mezi roky 1995 a 1998 se za zpomalení růstu ekonomiky ustálila i úroveň nerovnosti, výrazně ji neovlivnila ani asijská ekonomická krize. K dalšímu nárůstu nerovnosti pak začalo docházet od roku 1999. Období začátku 21. století však již není z důvodu nedostatečného množství dostupných studií, které by podrobně vysvětlovaly příčiny změn nerovnosti, předmětem zájmu této kapitoly.

Vývoj nerovnosti v Číně v druhé polovině 20. století lze rozebrat nejen z pohledu celkové nerovnosti, ale i podrobněji na úrovni nerovnosti v rámci měst, v rámci

venkova, v rámci provincií či mezi provinciemi navzájem.Tyto úrovně nerovnosti jsou blíže rozebrán v podkapitole o příčinách nerovnosti. Pro reformní období pak platí, že městská nerovnost i její vliv na úroveň celkové nerovnosti rostla rychleji než nerovnost na venkově, ale přesto zůstává nerovnost v rámci venkova stále vyšší. Zvyšoval se rozdíl mezi provinciemi. Přetrvává rozdíl mezi venkovem a městy, který má tendenci se snižovat v pobřežních provinciích, ale růst v provinciích vnitrozemských. (Luo a Zhu, 2008)

Výše popsané změny v úrovni nerovnosti v Číně během druhé poloviny 20. století nejsou detailně vysvětleny. Mým záměrem bylo zejména podrobněji popsat výkyvy, které nerovnost v tomto období zaznamenala. Jejich příčinám je věnována následující podkapitola.

3.2. Příčiny příjmové nerovnosti v Číně

Jak jsem již zmínila výše, nerovnost v Číně je určována vzájemnou nerovností mezi městy a venkovem, mezi provinciemi, ale také úrovní nerovnosti v rámci měst, v rámci venkova či v rámci provincií. Pro pochopení příčin nerovnosti v Číně je základním krokem vysvětlení nerovností na nižších úrovních.

3.2.1. Nerovnost v rámci venkovských oblastí

Nerovnost v rámci venkovských oblastí je tradičně větší než v rámci měst, a také každoroční nárůst nerovnosti v druhé polovině 20. století je v rámci venkova vyšší (Zhang, 1999). K provedení správné analýzy příčin nerovnosti je třeba si uvědomit, z jakých složek se skládá příjem domácností. Jednotlivé složky příjmů se většinou studii od studie liší, čímž také dále vznikají nesrovnalosti v dalších vypočtených hodnotách jako je Giniho koeficient. Nejpodrobněji rozebrali zdroje příjmů Khan a Riskin (2001), kteří jako zdroje příjmů venkovských domácností určili platy, příjmy ze soukromého a jiného podnikání, příjmy z výrobních aktivit, příjmy z farmaření i nefarmářských podniků, příjmy z majetku, nájemní hodnotu vlastněného obytného majetku, čisté transfery od státu a družstev a další různé příjmy.

Nejdůležitější složkou ovlivňující nerovnost na venkově jsou platy. Podle Khana a Riskina (2001), kteří vypočítali, jakou měrou který zdroj příjmu přispíval k celkové nerovnosti v rámci venkova, se platy na venkovské nerovnosti v roce 1995 podílely ze 40 %, jejich význam prudce rostl i mezi roky 1995 a 2002 (Khan a Riskin, 2008).

Platy tvoří více než ¾ příjmů především u 20 % nejbohatších obyvatel venkova. Změna ve složkách příjmu venkovského obyvatelstva mezi lety 1988 a 1995 byla podle Khana a Riskina (2001) i Gustafssona a Shi (2001) jedním z hlavních důvodů, proč v tomto období došlo k nárůstu nerovnosti v rámci venkova. Složka platů totiž začala hrát významnější roli v příjmech venkovského obyvatelstva. Podle Gustafssona a Shi (2001) byl nárůst platové složky logickým následkem nízkého mezního užitku další pracovní síly na poměrně malých pozemcích domácností. Tato přebytečná pracovní síla pak měla možnost přesunout se do nově vznikajících podniků ve vesnicích a městech a pracovat za vyšší odměnu. Nerovný vývoj platové složky má na svědomí zejména nevyvážený růst nefarmářských pracovních příležitostí mezi regiony, kdy bohatší regiony platově ohodnocené pracovní příležitosti nabízejí ve vyšší míře než regiony chudší. Kdyby ke změně v podílu platové složky nedošlo, nedošlo by podle Khana a Riskina (2001) ani k nárůstu nerovnosti v rámci venkova. Nicméně podle Gustafssona a Shi (2001) je důležitější fakt, že nárůst nerovnosti na venkově a posun od samozásobitelského hospodářství k peněžní ekonomice znamenal snížení nerovnosti mezi venkovem a městy a tudíž snížení celkové nerovnosti.

Z výzkumu Khana a Riskina (2001) také vyplývá, že k nerovnosti významně přispívá i složka transferů od státu v podobě daní, poplatků, podpor apod., která má značně regresivní charakter. Kladné hodnoty u této složky příjmu podle nich dosahuje jen 20 % nejbohatších obyvatel. Tato skutečnost může být důkazem nedostatečné orientace čínských politik na problematiku nerovnosti.

Naopak nejvíce „vyrovnávajícím“ prvkem příjmů na venkově, tzn. prvkem, jehož podíl na příjmu chudších obyvatel je vyšší než na celkovém příjmu venkovských oblastí, jsou příjmy z farmářské činnosti (Hussain et al., 1994). Růst těchto příjmů by mohl výrazně zpomalit nárůst nerovnosti na venkově. Stále více „vyrovnávajícím“ prvkem se stává kategorie dalších různých příjmů, jejíž podstatnou část tvoří remitence migrantů. (Khan a Riskin, 2001)

Nerovnost ve venkovských oblastech a její dvě hlavní složky jsou na příkladu roku 1995 znázorněny v grafu 3.3. Jak je vidět, křivka znázorňující příjmy z farmářské činnosti se nejvíce přibližuje linii rovnosti a nachází se nad křivkou představující celkovou nerovnost na venkově, což dokazuje její „vyrovnávající“ charakter na rozdíl od křivky pro platy nacházející se pod křivkou celkové nerovnosti. Aktuálnější studie, které zkoumaly zdroje příjmů stejně podrobně, nebyly provedeny. Z výše uvedeného

tedy vyplývá, že složky příjmu bohatých a chudých ve venkovských oblastech se značně liší, a proto nově zaváděné reformy a politiky mohou mít na různé příjmové skupiny různé dopady.

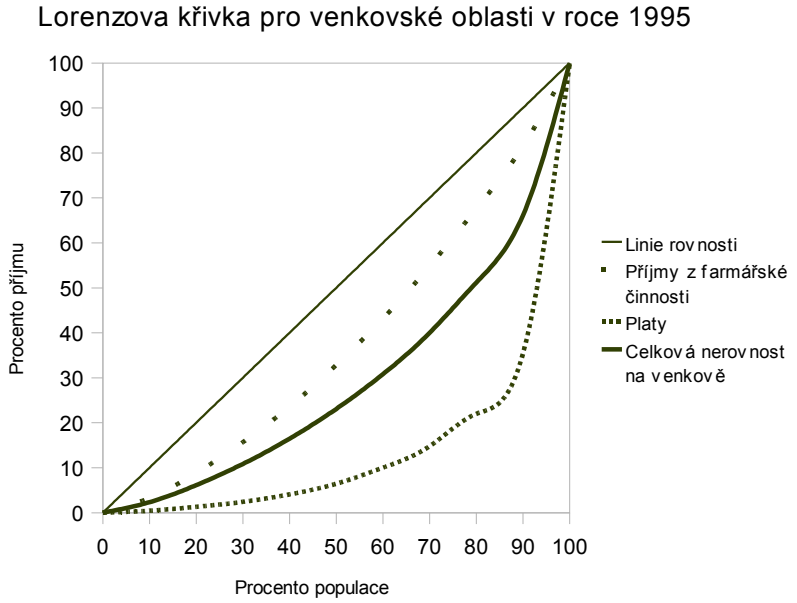

Graf 3.3 Lorenzova křivka pro venkovské oblasti v roce 1995

(vytvořeno na základě dat uvedených v Khan a Riskin, 2001, tab. 3.2, str. 31)

Již v podkapitole 3.1. jsem letmo zmínila reformy v oblasti zemědělství, které byly zaváděny v 80. letech a byly pravděpodobně jednou z nejdůležitějších změn, které se během reformního období udály. Na rozdíl od mnoha dalších reforem, které spíše prohlubovaly existující nerovnosti, reforma v zemědělství přispěla ke zlepšení stavu nerovnosti. Díky rozdělení půdy mezi domácnosti na základě jejich velikosti, bylo zajištěno rovnoměrné rozložení vlastnictví půdy, které zaručilo většině venkovských domácností slušné živobytí. Tím byly garantovány rovnoměrné příjmy z farmářské činnosti. Příspěvek příjmové složky farmářské činnosti k celkové venkovské nerovnosti byl tedy velice zanedbatelný. (Gustafsson a Shi, 2001) Podle Khana a Riskina (2001) je pak „rovnost“, kterou přinesla tato reforma, jedním z hnacích motorů zemědělského růstu v 80. a 90. letech. Jako další opodstatnění se nabízí zvýšení produktivity práce díky návratu vlastnictví půdy do rukou rolníků a zavedení výše zmíněného rodinného systému odpovědnosti. Mezi lety 1978 a 1984 došlo díky těmto reformám k rapidnímu nárůstu příjmů z farmaření, dále v 80. a 90. letech došlo k mírnému zvyšování

zemědělské produkce, nikoliv však k růstu celkového příjmu na venkově, za což dávají Khan a Riskin (2001) i Bhalla et al. (2003) vinu zejména celkové změně čínské rozvojové strategie, která svou pozornost odklonila od venkova a soustředila se na zapojení do světového ekonomického systému.

3.2.2. Nerovnost v rámci měst

Podobně jako u venkovských oblastí i u měst lze příjem obyvatel rozebrat na dílčí složky. Podle Khana a Riskina (2001) jsou jimi hotovostní příjmy pracujících (platy), hotovostní příjmy důchodců, příjmy ze soukromého podnikání, příjmy z majetku, příspěvky na bydlení, další příspěvky, nájemní hodnota vlastněného obytného majetku a další různé příjmy.

Největší vliv na zvyšování úrovně nerovnosti má hodnota vlastněného obytného majetku a příspěvky na bydlení, v roce 1995 společně přispívali k hodnotě Giniho koeficientu z 37 % (Khan a Riskin, 2001), tento vliv pak do roku 2002 poklesl (Khan a Riskin, 2008). Platy jsou na rozdíl od venkovských oblastí ve městech prvkem, který má „vyrovnávající“ charakter. Tyto nejvýraznější složky jsou pro rok 1995 znázorněny v grafu 3.4, který stejným způsobem jako graf 3.3 ukazuje vliv těchto složek na úroveň nerovnosti.

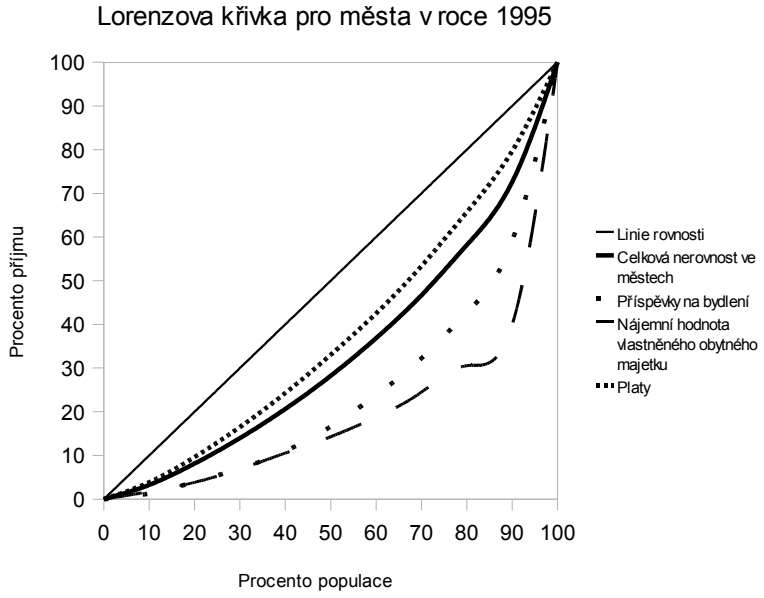

Graf 3.4 Lorenzova křivka pro města v roce 1995

(vytvořeno na základě dat uvedených v Khan a Riskin, 2001, tab. 3.2, str. 36)

Narozdíl od venkovských oblastí ve městech změna nerovnosti mezi lety 1988 a 1995 nebyla podmíněna změnami ve složení příjmu, ale v celkové změně distribuce příjmů. To znamená, že složky příjmu se podstatně nezměnily jako tomu na venkově bylo u nárůstu významu platů díky větším možnostem uplatnění v nefarmářských aktivitách, ale změnila se celková distribuce prostředků mezi jednotlivé příjmové skupiny ve městech. Došlo například ke změně v distribuci platů. (Khan a Riskin, 2001) Tato změna se mezi roky 1988 a 1995 podle Gustafssona a Shi (2001) podílela na celkové změně nerovnosti ve městech z 20 %. V roce 1988 byla stále ještě netržním způsobem výše platů státem zachovávána na sice rovnoměrně rozložené, ale nízké úrovni, což se začátkem 90. let změnilo. Velká část podniků byla privatizována, platy přestaly být určovány výhradně státem a staly se méně „vyrovnávajícím“ prvkem, za to ale větší diferenciace jejich výše posílila efektivitu produkce. Přechod na tržní ekonomiku, důraz na industrializaci a rozvoj zahraničních podniků měli po vzoru dalších exportně orientovaných ekonomik zaručit vysokou zaměstnanost. V Číně tomu ovšem tak nebylo a nezaměstnanost ve městech zejména v důsledku propouštění ze státních podniků v 90. letech vzrostla, jak již bylo zmíněno výše. Khan a Riskin (2001) se domnívají, že kdyby v době transformace byla zaměstnanost vyšší, bylo by tak výrazně ovlivněno rozdělení příjmů a nerovnost po transformaci by dosahovala podstatně nižších hodnot.

Nejvyšší dopad na zvýšení nerovnosti mezi 80. a 90. lety v městských oblastech měla privatizace v oblasti bydlení (Gustafsson a Shi, 2001). Nejvyšší vrstvy měly nejlepší příležitosti k investování, a tak v roce 1995 nejbohatších 10 % obyvatel vlastnilo 60 % obytného majetku (Khan a Riskin, 2001). Blíže se k reformě v oblasti bydlení vyjadřuje podkapitola 3.2.3.

Podstatná změna na přelomu 80. a 90. let nastala také v oblasti poskytování státních podpor. Státní podpory bývají často adresovány chudším vrstvám obyvatelstva a přispívají tak v mnoha případech ke snižování nerovnosti nebo alespoň cíleně její úroveň nezvyšují. V čínských městech ovšem změny ve státních podporách na počátku 90. let přispěly ke zvýšení celkové městské nerovnosti. Zásadními kroky vedoucími k tomuto výsledku bylo zrušení potravinových kupónů nebo snížení příspěvků na bydlení a jejich větší koncentrace do vyšších příjmových skupin. (Khan a Riskin, 2001)

Nerovnost ve městech po zavedení reforem zejména na počátku 90. let významně narostla a zvětšil se tak i její dopad na celkovou úroveň nerovnosti a tento dopad

od 90. let stále stoupá (Luo a Zhu, 2008).

3.2.3. Nerovnost mezi městy a venkovskými oblastmi

Na počátku reformního období, tedy v roce 1978, už byla nerovnost mezi městy a venkovem výrazně vyšší než tomu bylo v 50. letech. Na počátku 80. let pak došlo zejména díky nárůstu příjmu na venkově ke zmírnění nerovnosti mezi těmito oblastmi, poté ovšem nerovnost opět narostla. (Zhang, 1999) Na počátku 90. let byla nerovnost mezi městskými a venkovskými oblastmi v Číně větší než ve většině asijských rozvojových zemí (Bhalla et al., 2003; Khan a Riskin, 2001). Tato nerovnost se podle Zhanga (1999) podílí na celkové nerovnosti více než z poloviny a k celkovému nárůstu nerovnosti přispěla ze 75 %. Skutečnost, že celková nerovnost je vyšší než nerovnost ve městech a venkovských oblastech zvlášť, pak podle něj také naznačuje, že na venkově žije většina chudých lidí, zatímco ve městech jsou lidé celkově bohatší.

První zásadní změna nerovnosti mezi venkovem a městy se odehrála v roce 1958, kdy byl zaveden systém registrace domácností (household registration regime), tzv. hukou systém. Tento systém registroval obyvatele venkova a zakazoval jim migrovat do měst. Záměr Číny co nejrychlejší industrializace vyžadoval politickou stabilitu ve městech, která byla zajišťována formou rozsáhlých sociálních podpor zaměřených právě na města, a přírůstek městských obyvatel z řad venkovanů byl nežádoucí. Venkovské oblasti se nikdy silně neangažovaly v politickém dění, a proto mohly být ignorovány. Dopady zavedení tohoto systému byly navíc umocňovány podporou deurbanizace mezi roky 1960 a 1976, kdy bylo kolem 48 milionů mladých lidí posláno z měst na venkov. (Zhang, 1999) Hukou systém přispěl k vývoji propasti mezi venkovskými a městskými oblastmi a po jistých modifikacích funguje pod stejným názvem i dnes. Podle Mezinárodní organizace práce (ILO, 2007) dnes pracuje v pobřežních městech okolo 150 milionů venkovských migrantů, což představuje okolo 40 % pracovní síly měst. Hukou systém jim ovšem znesnadňuje zisk pracovních povolení a bydlení, většina jich tak je nucena hledat zaměstnání v rámci neformálního sektoru. Navíc při dlouhodobé nepřítomnosti migranti riskují ztrátu své půdy na venkově ve prospěch ostatních obyvatel vesnice. Tito migranti nejsou oficiálně registrováni jako obyvatelé měst a nejsou tak zahrnuti do statistik, které by při jejich započtení pravděpodobně vykazovaly vyšší hodnoty nerovnosti. Nemají také možnost čerpat výhody jako ostatní měšťtí obyvatelé, kterými jsou například podpory bydlení či školní docházky.

(Riskin et al., 2001) Přitom podle Gustafssona a Shi (2001) migrace rolníků do měst a nárůst městského obyvatelstva znamená i rostoucí trh pro zemědělské produkty a reorientaci zemědělských domácností na komerční produkci zemědělských plodin, která by domácnostem zvýšila příjmy. Pozitivní dopad má migrace do měst podle Riskina et al. (2001) na úroveň chudoby na venkově, kde také snižuje úroveň nezaměstnanosti, a kam migranti posílají část svých výdělků v podobě remitencí, a také na velikost nerovnosti mezi venkovem a městy.

V reformním období se industrializace začala rozšiřovat i do venkovských oblastí, rozdíly ve státních podporách ovšem přetrvávají dodnes. Systém veřejných financí je nastaven tak, že venkovské oblasti přijímají neúměrně menší část veřejných výdajů a investic. Zatímco pro venkovské oblasti je ve výsledku charakteristické značně regresivní daňové zatížení, městští obyvatelé získávají od státu rozmanité podpory. (Khan a Riskin, 2001) Vysvětlení je jednoduché. Městským oblastem dominují daně z příjmu, které byly zavedeny v polovině 80. let. Kvůli velkému rozsahu výjimek osvobozujících od placení daně z příjmu však ještě v polovině 90. let tyto daně platilo jen malé procento městských obyvatel a celkové vybrané daně z příjmu v roce 1995 představovaly okolo 0,3 % rozpočtu. Na venkově jsou hlavním daňovým zatížením zemědělské daně, které v roce 1995 představovaly 4,5 % státního rozpočtu. Vesnické oblasti jsou navíc vystaveny dalším poplatkům, které jim ukládají lokální vlády. Systém výběru těchto poplatků na venkově je značně decentralizovaný. Jelikož každý region financuje veřejné služby lokální úrovně z daní vybraných lokální vládou, musí tak chudší regiony při snaze zajistit stejný standard vybírat vyšší daně. (Gustafsson a Shi, 2001)

Dalším známým příkladem přibližujícím nerovný čínský systém veřejných financí může být bytová politika. Ta byla charakteristická poskytováním pronájmů státních bytů ve městech za velice nízké ceny, zatímco vesničtí obyvatelé si museli bydlení zajišťovat sami. Městští obyvatelé měli navíc vyšší příjmy než obyvatelé venkova, což v kombinaci s bytovým systémem výrazně přispívalo k nerovnosti mezi městy a venkovem. Tento systém fungoval až do poloviny 90. let. Tehdy došlo v oblasti bytové otázky k reorientaci na tržní principy. První změnou byla možnost odkoupit státní byt do soukromého vlastnictví, a to často za velice nízké ceny. Druhá změna pak spočívala ve zvýšení nájmů státních bytů, jejichž výše je však stále poměrně nízká. (Gustafsson a Shi, 2001) Dopad na nerovnost pak měla zejména privatizace, která

umožnila skupovat byty nejbohatším vrstvám, jak už bylo uvedeno v podkapitole 3.2.2.

Tato a další reformy soustředěné na oblast měst a odklon soustředění reforem na venkov a doznívání jejich efektů na venkově měly za následek zvyšování nerovnosti mezi městy a venkovem zejména na počátku 90. let (Bhalla et al., 2003) .

3.2.4. Nerovnost mezi provinciemi a v rámci provincií

Čína se skládá celkem z 23 provincií[2], 5 autonomních oblastí[3] a 4 samosprávných měst[4] (CIA, 2009). Základní význam pro studium nerovnosti má pak rozdělení na provincie vnitrozemské a pobřežní (východní), Bhalla et al. (2003) a další používají ještě podrobnější členění na provincie východní, centrální a západní. Mezi pobřežními a vnitrozemskými regiony se vytvořily značné ekonomické rozdíly. Zatímco v 11 pobřežních provinciích žije 40 % čínské populace, k celkové hodnotě čínského exportu přispívají z 80 %. Pobřežní provincie také v průběhu 90. let ve srovnání s provinciemi vnitrozemskými zaznamenávaly více než dvojnásobnobnou rychlost růstu. (Khan a Riskin, 2001) Tyto rozdíly byly vytvořeny zejména díky obecné čínské rozvojové strategii, která byla orientovaná na export a podporovala příliv přímých zahraničních investic právě do pobřežních provincií, které měly výhodu z hlediska lidského kapitálu, industriální základny, geografické pozice pro zahraniční obchod (Bhalla et al., 2003). I veřejné zdroje a pobídky byly směřovány do těchto regionů. Tento nerovný rozvoj pak podle Bhally et al. (2003) i Khana a Riskina (2001) a dalších přispíval k budování nerovnosti mezi provinciemi. Jak městský příjem tak vesnický příjem jsou průměrně vyšší v pobřežních provinciích než jejich ekvivalenty ve vnitrozemí. Nerovnost mezi venkovskými oblastmi a městy se v pobřežních provinciích začala snižovat, zatímco ve vnitrozemí se rozdíly mezi venkovem a městy stále zvyšují. (Luo a Zhu, 2008) Hussain et al. (1994) zkoumal i vztah nerovnosti mezi provinciemi a celkovou městskou a celkovou venkovskou nerovností a došel k závěru, že nerovnost mezi provinciemi více přispívá k nerovnosti v rámci venkovských oblastí než k nerovnosti městské. Příčiny našel zejména v provinciálních rozdílech v klimatických podmínkách a kvalitě půdy.

2 Anhui, Fujian, Gansu, Guangdong, Guizhou, Hainan, Hebei, Heilongjiang, Henan, Hubei, Hunan, Jiangsu, Jiangxi, Jilin, Liaoning, Qinghai, Shaanxi, Shandong, Shanxi, Sichuan, Yunnan, Zhejiang, za 23. provincii Čína považuje Taiwan

3 Guangxi, Nei Mongol, Ningxia, Xinjiang Uygur, Xizang neboli Tibet

4 Beijing, Chongqing, Shanghai, Tianjin

Z hlediska nerovnosti lze tedy pozorovat, že vnitrozemské provincie jsou nejen chudší, ale mají i vyšší Giniho koeficient než provincie při pobřeží. Bohatství provincie ovšem není klíčovým znakem podmiňujícím nerovnost. To znamená, že chudá provincie může mít na čínské poměry vysokou hodnotu Giniho koeficientu, příkladem mohou být provincie Hunan, Sichuan, Shanxi, ale může dosahovat i hodnot relativně nízkých, například provincie Anhui, Qinghai, Jiangxi (Hussain et al., 1994). Ani souvislost mezi ekonomickými reformami a nerovností podle Hussaina et al. (1994) není jasná. Neexistuje tedy žádný přesvědčivý vzorec, podle kterého by mohly být tyto nerovnosti generalizovány. Pravidelnosti podle něj nelze najít ani při kategorizaci podle HDP ani při rozdělení na vnitrozemské a pobřežní provincie.

Stejně jako na mezinárodní úrovni jsou rozdíly mezi státy dány zejména nerovností v rámci jejich vlastních ekonomik, tak jsou rozdíly mezi provinciemi Číny podle Hussaina et al. (1994) působeny zejména nerovností uvnitř každé provincie. Z tohoto tvrzení lze vyvodit závěr, že i případné politiky směřované na snižování nerovnosti by se měly soustředit spíše na nerovnost uvnitř provincií, to znamená spíše nerovnost mezi městy a venkovem, než na nerovnost mezi provinciemi navzájem. Naopak Bhalla et al. (2003) a další vidí kromě nerovnosti mezi městy a venkovem jako podstatný vliv na celkovou úroveň nerovnosti nerovnost mezi provinciemi navzájem. Pro Bhallovo tvrzení mluví i fakt, že nerovnost v rámci provincií se zvyšovala v průběhu předreformního období, v období reformním však klesala, zatímco nerovnost mezi provinciemi rostla v průběhu celé druhé poloviny 20. století. (Bhalla et al., 2003)

3.2.5. Celková nerovnost

Celková úroveň nerovnosti je výsledkem působení jak nerovnosti na úrovni mezi městy a venkovem, tak na úrovni mezi provinciemi, svým dílem přispívá nerovnost v rámci měst a v rámci venkova zvlášť, hovořit lze i o příspěvku nerovnosti uvnitř provincií. Hledání příčin celkové nerovnosti tedy záleží na úhlu pohledu, na úrovni na které se nerovnost zkoumá. Nejčastější tvrzení, že nerovnost mezi městy a venkovem a nerovnost mezi pobřežními a vnitrozemskými provinciemi jsou nejvýznamnějšími složkami celkové nerovnosti, je postavené na nejsilnější korelaci mezi změnami nerovnosti na těchto úrovních a změnami celkové nerovnosti.

Z charakteristiky některých příčin nerovnosti v Číně v druhé polovině 20. století vyplývá, že šlo pravděpodobně alespoň částečně zabránit, aby nárůst nerovnosti nabyl

takových rozměrů. Toto tvrzení se netýká strukturálních změn, ale zejména dílčích politik, které byly v tomto období uplatňovány. Příkladem může být zavedení hukou systému v 50. letech, daňový systém, důraz na rozvoj pobřežních provincií, bytová politika a další. Otázkou zůstává, zda čínští reformátoři pouze podcenili možné dopady zaváděných politik nebo zda si možných důsledků byli vědomi, ale rozhodli se je ignorovat. Odpověď na tuto otázku by mohla zároveň osvětlit další možný vývoj nerovnosti v Číně.

4. Sociální dimenze nerovnosti

Z kapitoly 3 vyplývá, že Čína není zemí spadající do kategorie států s nízkou úrovní příjmové nerovnosti. Otázkou zůstává, zda nerovnost v oblasti příjmů implikuje obdobnou nerovnost i v oblasti sociální nebo pro účely této kapitoly lépe řečeno oblasti lidského rozvoje. Na poli rozvojové problematiky běžně používaný termín lidský rozvoj byl nositelem Nobelovy ceny za ekonomii Amartya Senem definován jako rozvoj lidských schopností díky možnosti žít dlouhý a zdravý život, získávat vědění a mít přístup ke zdrojům nutným pro zajištění důstojného života. (Exnerová, 2005) Poslední ze Senových podmínek, tedy mít přístup ke zdrojům nutným pro zajištění důstojného života, byla v podobě charakteristiky příjmové nerovnosti v Číně rozebrána v předchozí kapitole. Záměrem této kapitoly je odhalit případné vztahy mezi příjmovou nerovností a některými dalšími nerovnostmi v oblasti sociální či lidskorozvojové se zaměřením na oblast vzdělání, zdravotnictví a genderových otázek.

4.1. Lidský rozvoj v Číně

Základním prostředkem vyvinutým Rozvojovým programem OSN (United Nations Development Programme, UNDP) k měření dosaženého lidského rozvoje je index lidského rozvoje (Human Development Index, HDI). Tento index lze vypočítat na základě očekávané délky života, gramotnosti a počtu let školní docházky a HDP na osobu podle parity kupní síly. V hodnotě HDI byl v Číně zejména v reformním období zaznamenán značný pokrok, jak je vidět i z grafu 4.1, který Čínu v roce 2005 s HDI 0,754 zařadil do horní poloviny kategorie středně rozvinutých států (UNDP, 2008).

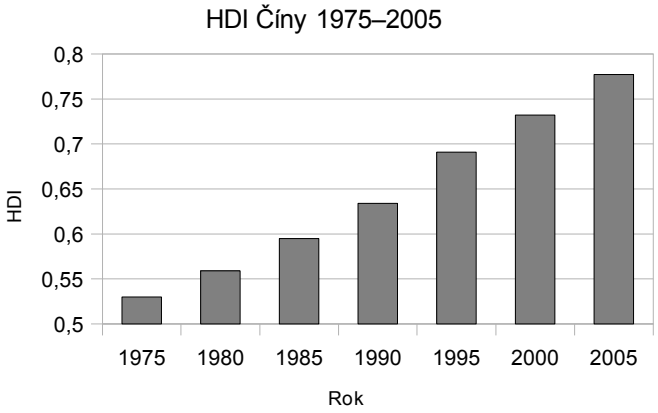

Graf 4.1 HDI Číny 1975–2005

(vytvořeno na základě dat uvedených v UNDP China, 2008, str. 5, graf 1.1)

K porozumění vztahu mezi příjmovou nerovností a lidským rozvojem ovšem není HDI pro Čínu jako celek dostačující. V roce 1995 Li Shi z Ekonomického institutu Čínské akademie sociálních věd poprvé vypočítal HDI pro každou čínskou provincii zvlášť (Khan a Riskin, 2001), což od toho roku umožňuje bližší zkoumání nerovností v HDI mezi provinciemi podobně jako příjmové nerovnosti mezi provinciemi v předchozí kapitole, respektive pak prozkoumání vztahu HDI a HDP mezi provinciemi.

Jak je vidět z tabulky 4.2, mezi pořadím každé provincie podle indexu HDP[5] a pořadím provincie podle hodnoty HDI existuje jistý vztah, který lze nejlépe postihnout pomocí korelačního koeficientu. Výše korelačního koeficientu se pohybuje v rozmezí od -1 pro dokonale negativní korelaci až do +1 pro dokonale pozitivní korelaci. Výše korelačního koeficientu pro pořadí podle HDI a indexu HDP nabývá podle výpočtu hodnoty 0,95, tzn. hodnoty vysoké korelace. (Jaeger, 1990) Také při zařazení provincií do kategorií pobřežních a vnitrozemských provincií lze najít podobnost mezi příjmovou nerovností a rozložením dosaženého lidského rozvoje měřeného podle HDI. Stejně jako pobřežní provincie oplývají vyšším HDP a mají tudíž vyšší příjmy než provincie vnitrozemské, tak HDI pobřežních provincií je výrazně vyšší než HDI provincií vnitrozemských. Diferenciace provincií podle příjmů v Číně tedy silně koresponduje s diferenciací provincií podle HDI.

Na mezinárodní úrovni vztah mezi pořadím státu podle HDI a pořadím státu podle HDP není tak jasný jak na provinciální úrovni v Číně. Ale ani v Číně podobnost pozic provincií podle HDP a HDI podle Khana a Riskina (2001) neznamená, že úroveň lidského rozvoje je podmíněna výší HDP. Zde bylo srovnáváno pořadí států podle HDP a HDI, nikoliv jejich absolutní hodnoty, které by podle těchto autorů mohly být různými způsoby změněny. Jeden z příkladů změny, které uvádějí, je založen na zvýšení veřejných výdajů a jejich rovnější distribuci. Zvýšením veřejných výdajů by mohlo být dosaženo i rovnoměrnějšího přístupu ke školství a zdravotnictví mezi provinciemi a úroveň chudších provincií by se v oblasti lidského rozvoje výrazně přiblížila úrovni bohatších provincií, aniž by došlo ke změně ekonomické úrovně. I když je úroveň HDI v čínských provinciích spjatá s výší HDP, neznamená to tedy, že zvýšení úrovně lidského rozvoje v chudších provinciích je podmíněno růstem jejich HDP.

Dalším rozměrem nerovnosti HDI podobně jako příjmové nerovnosti je nerovnost mezi

5 Index HDP je jedním ze tří indexů (Index HDP, Index vzdělání, Index očekávané délky života), jejichž kombinace je použita k výpočtu HDI

městskými a venkovskými oblastmi. Poprvé byla hodnota HDI zvlášť pro venkov a města vypočítána ve Zprávě o lidském rozvoji (Human Development Report) vydané v roce 2005. HDI měst měl hodnotu 0,816, zatímco na venkově dosáhl hodnoty 0,685 (UNDP China, 2005). Rozdíl mezi venkovem a městy se od 90. let zvyšoval, nejvyšší podíl na této skutečnosti měla podle autorů Zprávy právě zvyšující se příjmová nerovnost mezi venkovem a městy.

Provincie	Pořadí podle HDI	Pořadí podle HDP	Pořadí HDP minus pořadí HDI	HDI	Index HDP
Shanghai	1	1	0	0,917	0,937
Beijing	2	2	0	0,897	0,915
Tianjin	3	3	0	0,881	0,881
Zhejiang	4	4	0	0,840	0,838
Jiangsu	5	5	0	0,830	0,821
Guangdong	6	6	0	0,828	0,819
Liaoning	7	8	1	0,822	0,775
Shandong	8	7	-1	0,815	0,789
Hebei	9	11	2	0,797	0,733
Heilongjiang	10	12	2	0,796	0,725
Fujian	11	13	2	0,795	0,772
Jilin	12	9	-3	0,795	0,720
Shanxi	13	15	2	0,782	0,702
Nei Mongol	14	10	-4	0,779	0,761
Henan	15	16	1	0,768	0,693
Hubei	16	17	1	0,767	0,692
Hainan	17	18	1	0,767	0,684
Chongqing	18	19	1	0,764	0,681
Hunan	19	21	2	0,762	0,675
Shaanxi	20	20	0	0,756	0,677
Guangxi	21	27	6	0,755	0,650
Xinjiang Uygur	22	14	-8	0,752	0,712
Jiangxi	23	24	1	0,744	0,658
Sichuan	24	25	1	0,742	0,654
Anhui	25	28	3	0,737	0,646
Ningxia	26	22	-4	0,737	0,673
Qinghai	27	23	-4	0,702	0,672
Gansu	28	30	2	0,687	0,623
Yunnan	29	29	0	0,686	0,627
Guizhou	30	31	1	0,659	0,554
Xizang (Tibet)	31	26	-5	0,621	0,65

Tabulka 4.2 HDI podle provincií v roce 2006

(vytvořeno na základě dat uvedených v UNDP China, 2008, str. 139, tabulka 1)

4.2. Nerovnost v oblasti vzdělávání

Čína se dnes v otázce zajištění gramotnosti svého obyvatelstva, jednoho ze základních indikátorů rozvoje, může pochlubit poměrně dobrými výsledky. Negramotní obyvatelé představovali v roce 2007 9,3 % populace, což je v porovnání s hodnotami rozvojových zemí nadprůměrný výsledek (UNDP China, 2008). Negramotnost obyvatel nad 68 let se pak pohybuje kolem 70 %, zatímco ve skupině obyvatelstva mezi 21 a 25 lety je negramotnost 5% (Naughton, 2007). Mezi lety 1964 a 2000 narostl průměrný počet let školní docházky z 3,2 na 7,6 roku (UNDP China, 2005). Tyto údaje naznačují mimořádné úspěchy v rozvoji školství v průběhu druhé poloviny 20. století, podle údajů UNDP China (2005) před rokem 1949 navštěvovalo školy jen 20 % dětí.

Před reformami byla návratnost studia minimální, v tradičním socialistickém režimu měl lékař stejně vysoký příjem jako manuálně pracující. Díky rozvojové strategii zaměřené na podporu základního vzdělání a postupnému přechodu k tržním mechanismům se dnešní situace blíží mezinárodním normám. Návratnost vzdělání je vyšší, což zvyšuje poptávku po vzdělání a přispívá k příjmové nerovnosti. Vzdělanější člověk má vyšší příjem než člověk nevzdělaný a vzdělání tak má vzrůstající význam v určování příjmu domácností. Návratnost 1 roku vzdělání se z hlediska výše příjmů od roku 1988 do roku 2003 ztrojnásobila (Zhang et al., 2005), i když rychleji roste ve městech než na vesicích, kde je vzdělání pro obyvatele živící se farmařením méně podstatné. Důležitou roli hraje dostupnost vzdělání. Rovný přístup ke vzdělání znamená rovné příležitosti a možnost snižování příjmové nerovnosti, nerovný přístup naopak propast mezi příjmovými skupinami prohlubuje. (World Bank, 1997)

Výdaje na školství jsou v Číně podle mezinárodních měřítek poměrně nízké, v roce 2006 bylo na školství vydáno 4,4 % HDP (National Bureau of Statistics of China, 2008). Podíl státních financí na fungování školního systému poklesl ze 75 % v roce 1980 na 54 % v roce 2000. Nedostatečné množství peněz poskytovaných vládou nutí vzdělávací instituce zavádět vysoké školné a znevýhodňovat tak děti z chudších vrstev. (UNDP China, 2005) V 90. letech náklady na vzdělání rostly rychleji než příjmy domácností ve městech. (Wong a Yu, 2002) Decentralizovaný vzdělávací systém Číny je nevyvážený ať už na úrovni mezi městy a venkovskými oblastmi, mezi provinciemi, ale i v kvalitě poskytovaného vzdělání či genderovém zastoupení. Nerovnost mezi městy a venkovem se promítá v gramotnosti obyvtelstva, rozdíly existují v průměrném vzdělání vyučujících na školách, liší se procenta lidí nastupujících po absolvování

základního vzdělání na střední školy, díky decentralizovanému systému financování a nerovoměrnému poskytování dotací se liší i příjmy škol. V rámci plnění strategie, která má zajistit základní vzdělání pro všechny, se pozornost čínské vlády obrátila od pobřežních oblastí do vnitrozemí, které se potýkalo zejména s vysokým počtem studentů opouštějících základní školu před jejím ukončením či také s tzv. odlivem mozků do vyspělejších pobřežních oblastí. (UNDP China, 2005) Díky plnění této strategie lze dnes říci, že základní vzdělání je dnes dostupnější a v důsledku přispívá ke snižování příjmové nerovnosti, tohoto úspěchu ovšem zatím nebylo dosaženo u vyšších stupňů vzdělání, které prozatím podle World Bank (1997) ke zvyšování příjmové nerovnosti přispívají.

4.3. Nerovnost v oblasti zdravotnictví

Zdravotní status obyvatel Číny se v průběhu celkového socioekonomického rozvoje od počátku druhé poloviny 20. století značně zlepšil. Důkazem je například vývoj střední délky života. Hodnota tohoto základního zdravotního ukazatele narostla z 35 let v roce 1949 (UNDP China, 2005) na 71 let v roce 2000 a 74 let v roce 2007 (WHO, 2009). Výrazně se zlepšila zdravotní péče o matky a děti, což dokazuje snížení kojenecké úmrtnosti na 19 ‰ v roce 2007, úmrtnosti dětí do 5 let na 22 ‰ v roce 2007 či snížení mateřské úmrtnosti na 0,45 ‰ v roce 2005 (WHO, 2009).

Tyto úspěchy ovšem podrývá fakt, že jejich distribuce mezi obyvatele nebyla rovnoměrná. Opět existují značné rozdíly mezi zdravotními ukazateli městských a venkovských oblastí. Podle UNDP China (2005) byla v roce 2001 úroveň kojenecké úmrtnosti i úmrtnosti dětí do 5 let ve městech 2,5krát nižší než na venkově, mateřská úmrtnost měst dosáhla 0,33 ‰ zatímco na venkově se hodnota tohoto ukazatele pohybovala okolo 0,62 ‰. Nerovnost lze podle této zprávy najít i mezi provinciemi. UNDP China (2008) uvádí, že zatímco pobřežní provincie si udržovaly úroveň mateřské úmrtnosti pod celostátním průměrem, ve vnitrozemí byly průměrné hodnoty často překračovány, v Tibetu, Xinjiangu či Qinghai i několikanásobně. Meziprovinciální nerovnost i nerovnost mezi městy a venkovem pak lze podle zpráv UNDP najít i v mnoha dalších zdravotních ukazatelích.

Odlišné hodnoty řady zdravotních indikátorů nutně vedou k hledání příčin v rozdílné dostupnosti čínské zdravotní péče v různých oblastech či na různých úrovních. Tyto příčiny se skrývají především ve způsobu fungování čínského zdravotnického systému,

který v průběhu druhé poloviny 20. století zaznamenal několik změn. Od roku 1958 do roku 1980 fungoval na venkově družstevní zdravotnický systém (Cooperative Medical System), který zaručoval zajištění zdravotních služeb vesničanům. V roce 1980 ovšem tento systém zkolaboval a pokrytí vesnických obyvatel zdravotním pojištěním kleslo z 80 % v roce 1980 na 2 % v roce 1987. Dodnes nedošlo k jeho plnému obnovení a venkovské oblasti jsou tak převážně odkázány na financování zdravotní péče z vlastních zdrojů. (Khan a Riskin, 2001) Ve městech mají zaměstnanci vládních organizací a státních podniků do jisté míry zdravotní péči zajištěnu a od přechodu k tržnímu hospodářství se stále rozvíjí nové sociální pojišťovací programy a agentury. Podnik ve městě zaměstnancům stanoví obnos, který za své zdravotní výlohy ročně platí zaměstnanec sám. Pokud jsou ovšem tyto výlohy překročeny, zaměstnanec požádá u zaměstnavatele o náhradu. Pro obyvatele venkova a podnikatele tato možnost odpadá. (Zhong a Gustafsson, 2008)

Světová zdravotnická organizace (World Health Organisation, WHO) vydala zprávu zabývající se zdravotnickými systémy ve světě, ve které Čínu zařadila podle kritéria spravedlnosti financování zdravotnictví na 188. místo, pouze před Brazílii, Myanmar a Sierru Leone (WHO, 2000). Studie zkoumající spravedlnost financování zdravotní péče na mezinárodní úrovni jsou poměrně časté, celostátní úroveň v případě Číny ovšem pokryta příliš není. Jedna z mála studií provedená Zhongem a Gustafssonem (2008) odhaluje několik zajímavých faktů. Podpory financování zdravotních výloh jsou značně koncentrovány do měst na úkor venkovských oblastí a navíc výše poskytovaných podpor narůstá s průměrným příjmem domácnosti. Tato skutečnost je v rozporu například se situací v zemích Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (Organisation for Economic Co-operation and Development, OECD), kde podpory ve zdravotnictví mají malý dopad na redistribuci zdravotních služeb, zatímco větší nerovnost přináší soukromé financování, tedy že lidé s vyššími příjmy jsou ochotni si připlatit za zdravotnické služby, péče garantovaná státem je ale rozvržena mezi příjmové skupiny rovnoměrně. Rozdíly v poskytování podpor existují i mezi provinciemi. Podle výsledků studie získávají městské domácnosti v pobřežních provinciích 2,5krát vyšší podpory než městské domácnosti ve vnitrozemí. Největší rozdíl pak lze tedy nalézt mezi výší podpor průměrné městské domácnosti v pobřežní provincii a průměrnou venkovskou domácností ve vnitrozemí.

Míra nárůstu zdravotních výloh s výší příjmů byla zkoumána ve studii Khana a Riskina

(2001). Ti došli k závěru, že s výší příjmu sice narůstají výlohy za zdravotní služby, ale procento které tyto výlohy na celkovém příjmu mají, a to jak ve městech tak na vesnici, je natolik nízké, že příjem ani zvyšování jeho nerovnosti nemají výrazný vliv na celkovou útratu za zdravotní služby. Nicméně stejně jako nerovnost v oblasti příjmů i nerovnost v oblasti výdajů za zdravotní služby mezi venkovem a městy je značná, stejně jako rozdíly ve zdravotních ukazatelích zmíněných v úvodu podkapitoly. Tvrzení Khana a Riskina (2001) ovšem staví do jiného světla průzkum UNDP China (2005), který rozebírá i časté případy lidí opouštějících nemocnice právě z finančních důvodů.

4.4. Genderová nerovnost

Původní socializmus znamenal v mnoha směrech vývoj k rovnějšímu postavení žen a mužů, zavádění tržních prvků do čínského hospodářství ovšem udělalo prostor projevu kulturních predispozic k odlišnému přístupu k ženám a mužům (World Bank, 1997). Genderová nerovnost je sice v Číně stále na nižší úrovni než v mnoha jiných zemích, nicméně má v posledních letech vzrůstající charakter (UNDP China, 2005). Systém školství a zdravotnictví často nutí rodiče z chudších vrtsev vybrat mezi dětmi to, kterému dopřejí vyšší vzdělání či lepší zdravotní péči a statistiky ukazují, že bývají preferováni chlapci. Současně tato diskriminace mizí s vyšším příjmem domácnosti a je také méně častá ve městech. Ve městech na druhé straně existuje lepší přístup k vyspělejším zdravotním službám včetně možností potratu. V bohatších oblastech se tak často rodí více chlapců než děvčat, na venkově se pak děvčatům dostává v průměru horší zdravotní péče, což vede k vyšším mírám úmrtnosti u děvčat než u chlapců. (World Bank, 1997) Preference chlapců před děvčaty na venkově je také podmíněna faktem, že zde existuje slabší zajištění ve stáří, a proto se rodiče v tomto ohledu musí spolehnout na své syny. Ve slabší míře se podle Khana a Riskina (2001) obavy o zajištění projevují ve městech, kde zmizela garance doživotního zajištění práce.

Diskriminace dívek v oblasti vzdělání dále snižuje jejich možosti uplatněni na trhu práce. Díky vyššímu zastoupení v nižší platové kategorii jsou pak průměrné mzdy žen nižší než průměrné mzdy mužů, ženy dostávají i průměrně nižší plat za vykonávání stejné práce jako muži. (World Bank, 1997) Ve venkovských oblastech s rozvojem pracovních příležitostí mimo farmářský sektor, kam odcházeli zejména muži, došlo k tzv. feminizaci zemědělství, tedy procentuálnímu nárůstu počtu žen pracujících v zemědělství. Tento fenomén vysvětluje nižší platy žen, které jsou ve farmářském

sektoru na venkově průměrně nižší než v sektoru nefarmářském, a také nižší podíl žen přijímajících důchodovou penzi. (Khan a Riskin, 2001) Příjmová nerovnost mezi ženami a muži se objevuje i ve městech. Její kořeny zkoumali Shi a Gustafsson (2008), kteří se zaměřili na hledání příčin v narůstající nezaměstnanosti a předčasných odchodech do důchodu. Jejich studie ukazuje, že narůstající nezaměstnanost od 90. let postihla více ženy, které v roce 1995 představovaly 77 % pracovní městské síly, v roce 2002 jejich podíl klesl na 70 %, přičemž ztrátou zaměstnání byly více postiženy ženy s nižším vzděláním. Změny plánu zaměstnanosti a rychlá průmyslová restrukturalizace, které jsou podle autorů hlavním důvodem rostoucí nezaměstnanosti, zapříčinili u mnoha městských obyvatel i předčasný odchod do důchodu. Také celkový nárůst příjmové nerovnosti měl značný vliv na změně příjmových rozdílů mezi muži a ženami. Podle výsledků jejich studie byl v roce 1988 průměrný výdělek žen o 15,6 % nižší než výdělek mužů, v roce 1995 o 17,5 % a v roce 2002 již o 20 %. Ze studie vyplývá, že nárůst nezaměstnanosti a předčasných odchodů do důchodu jsou jedněmi z hlavních příčin nárůstu nerovnosti v příjmech mezi muži a ženami.

5. Perspektivy řešení nerovnosti

UNDP China (2005) uvádí, že v roce 2002 Pekingský společensko-psychologický výzkumný ústav provedl průzkum, podle kterého 80 % respondentů považuje zvyšující se příjmovou nerovnost za vážný společenský problém. Problém nerovnosti dokonce zaujal nejvyšší pozici v odpovědi na otázku, jaký společenský problém považují v roce 2002 dotázaní za nejzávažnější. Zvyšující se nerovnost v Číně je považována za problém mezi obyvateli i mezi vědeckými pracovníky.

Autoři zabývající se nerovností v Číně pak pro řešení současné situace navrhují řadu kroků, které by mohly přispět ke zlepšení situace. Ať už Čína zareaguje na problém jakkoli, z celé řady doporučení vyplývá, že by se mělo jednat o konzistentní zákroky ovlivňující širokou škálu oblastí. Nerovnost má mnoho vzájemně propojených příčin a je tedy třeba ji řešit z více úhlů najednou. Mělo by se jednat jak o makroekonomické zásahy a institucionální změny, které budou mít dopad na celkovou rozvojovou politiku Číny, tak o mikroekonomické změny zaměřené zejména na nejchudší domácnosti. Velký důraz by měl být kladen na koherentnost politik, aby nedošlo k situaci, kdy po zavedení politiky zaměřené na snížení nerovnosti by následovalo schválení politiky, která má naopak na zvyšování nerovnosti negativní dopad, jaký má dnes namátkou například hukou systém nebo systém daní. Podle Zhuanga (2008) by ponechání vývoje nerovnosti, a to jak nerovnosti příjmové tak nerovnosti v oblasti sociální či lidského rozvoje, bez zásahu mohlo mít v budoucnosti značné negativní sociální a ekonomické dopady. Jako příklad uvádí hrozbu společenské nestability a nesoudržnosti, které by komplikovaly další zavádění reforem, bránily by efektivnímu využívání lidského kapitálu a překážely by ekonomickému růstu a sociálnímu rozvoji, což by podkopávalo celkovou prosperitu státu.

5.1. Reforma hukou systému

Jedním ze zásadních zdrojů nerovnosti v Číně je v kapitole 3 zmiňovaný hukou systém. Většina autorů existenci tohoto systému považuje za jednu z klíčových a zároveň poměrně snadno odstranitelných příčin nerovnosti zejména mezi venkovskými a městskými oblastmi. Základní charakteristikou hukou systému je, že výrazně zvýhodňuje původní městské obyvatele, čímž brání migraci z venkova do měst. Podle UNDP China (2005) by měl být nastolen sociální systém přinášející nižší výhody než

systém současný, zato by ovšem tyto výhody měly existovat pro všechny. Při transformaci hukou systému by podle UNDP China (2005) mělo zároveň dojít ke zvyšování lidského kapitálu na venkově, aby venkovští migranti měli ve městech vyšší šanci najít lépe placenou práci. Platy zároveň také narostou tehdy, když ve městech již nebude přebytek nabízené nekvalifikované pracovní síly. Ve městech by mělo také dojít k reformě systému sociálního zabezpečení, měl by vejít v platnost zákon na ochranu práv pracovníků migrantů a vláda by měla zaručit poskytnutí základního vzdělání jejich dětem.

Pro zrušení hukou systému a navíc pro cílenou podporu migrace mezi venkovem a městy se vyjadřuje Zhang (1999). Zvýšená migrace by podle něj mohla vyřešit špatnou alokaci zdrojů, kdy ve městech se soustředí většina kapitálu a pracovníci mají vysoké mzdy, zatímco do venkovských oblastí se nedostatečně investuje, je zde nadbytek pracovní síly a pracovníci mají nízký příjem. Město by mohlo absorbovat pracovní sílu z venkova do té doby než by byl mezní produkt venkovských a městských oblastí stejný, došlo by tak k maximalizaci celkového výstupu a společenské prosperitě. Migranti by navíc posílali domů remitence, čímž by dále snižovali nerovnost mezi venkovem a městy.

K podobným závěrům docházejí i Gustafsson et al. (2008), kteří ovšem uvádí, že zvýšení migrace by mohlo mít i negativní následky. Zvýšená migrace z venkova do měst by mohla přinést i zvýšení nerovnosti v rámci měst například tím, že by při zvýšené poptávce po bydlení došlo k nárůstu cen nemovitostí, z čehož by těžily nejvyšší příjmové skupiny. Mohlo by také vznikat napjetí mezi migranty a původními městskými obyvateli.

Ke zrušení tradičního hukou systému již došlo v roce 2004 v provinciích Hunan a Hubei. Ustanoven byl jednotný venkovsko-městský hukou systém (UNDP China, 2005).

5.2. Reformy zaměřené na venkovské oblasti

Další oblastí, ve které by mohly být učiněny nápravy za účelem zmírnění nerovnosti zejména mezi venkovem a městy je změna obchodních podmínek v zemědělství a podpora aktivit mimo farmářský sektor. Podpora aktivit mimo farmářský sektor musí být podle Khana a Riskina (2008) doprovázena efektivními opatřeními, která zaručí

zlepšení přístupu k těmto aktivitám zejména pro nejchudší vrstvy. Pro podporu malých soukromých podniků, jako příkladu aktivity nefarmářského sektoru, by se podle Khana a Riskina (2001) mělo uvažovat o zlepšení dostupnosti úvěrů, o podpoře technických znalostí či o investicích do infrastruktury, která by zajistila spojení s vyspělejšími a modernějšími regiony. Co se týče podmínek obchodu doporučují úplně zrušit určování cen farmářských produktů státem. Většina cen už je určována tržně, stále však ne všechny. Například ceny obilí jsou v Číně stále kontrolovány státem (State Administration of Grain, Nedatováno). Při čistě tržním určování cen by pak mohly chudší provincie těžit z jejich komparativní výhody v produkci obilí oproti jiným regionům.

5.3. Reformy fiskálního systému

Reforma fiskálního systému by se podle většiny autorů měla soustředit jak na reformu daňového systému tak na reformu veřejných výdajů. Jak již bylo vysvětleno v kapitole 3, obě tyto oblasti fiskálního systému mají v Číně negativní dopad na úroveň nerovnosti. Khan a Riskin (2001) pro zjednodušení kategorizovali fiskální transfery mezi státem a domácnostmi na čistou podporu a čisté daně. O čisté podpoře lze mluvit, pokud tyto transfery nabývají pro domácnosti kladných hodnot, o čistých daních tehdy, když jsou výsledné transfery pro domácnost záporné. Čisté daně pak podle jejich údajů paradoxně platí častěji nižší příjmové skupiny. Fiskální transfery mezi státem a domácnostmi mají tedy regresivní charakter. Podle Gustafssona a Shi (2001) by zásadní změnou měl být přechod k proporcionálnímu danění příjmů, tedy rovné dani, a k rovnoměrnému rozdělování podpor od státu občanům. Renwei a Sai (2008) pak navrhují dokonce danění progresivní stejně jako Khan a Riskin (2001).

UNDP China (2005) považuje při reformě daňového systému za nejpodstatnější, aby tento systém byl celostátně sjednocený a aby tedy neexistovaly rozdíly mezi způsobem danění na venkově a ve městech. Zvažovat by se podle UNDP China (2005) mělo i zavedení majetkové daně, která by mohla výrazně přispět k snížení rostoucího rozdílu mezi bohatými a chudými. Navrhuje také, aby se Čína v oblasti veřejných výdajů rozhodla pro přenesení hlavního rozhodování na centrální vládu a následné zodpovědnosti za fungování systému na vlády lokální, aby tak došlo k co nejefektivnějšímu a nejspravedlivějšímu přerozdělování výdajů. Změnit by se měly i konkrétní druhy podpor. Ve městech došlo zatím převážně ke zrušení podpor, které

snižovaly nerovnost, patřilo mezi ně například zrušení potravinových kupónů, a naopak zachování těch, které nerovnost zvyšovaly. Cílem tedy je zavést systém podpor, který bude z hlediska přispívání k nerovnosti spravedlivější. (Khan a Riskin, 2001)

5.4. Další navrhované reformy

Změn, které mohou být zavedeny a přispějí k snížení nerovnosti, existuje kromě výše zmíněných ještě celá řada. V podstatě jakákoliv změna, ať už makroekonmická, mikroekonomická či institucionální, může mít na vývoj nerovnosti značný dopad, aniž by byl tento dopad zamýšlen. V této podkapitole budou stručně zmíněny některé další příklady politik či reforem, které by měly být zavedeny za účelem snížení nerovnosti příjmové nebo i nerovnosti v oblasti lidského rozvoje, který s nerovností příjmovou v mnoha směrech souvisí.

Významným krokem směrem k rovnější společnosti by mohlo být vytvoření jednotného systému sociálního pojištění, který by byl charakteristický širokým pokrytím a nízkým standardem, který by si majetnější skupiny obyvatelstva mohly navýšit. Základem by vzhledem k budoucí hrozbě stárnutí populace mělo být penzijní pojištění. (UNDP China, 2005)

V oblasti zdravotnictví je klíčovou otázkou navýšení prostředků se zvýšenou orientací na venkovské oblasti a zavedení fungujícího systému zdravotního pojištění, kterého se zejména na venkově lidem nedostává. Navýšení prostředků by se mělo dočkat i školství. (UNDP China, 2005)

Zavádění reforem na podporu genderové rovnosti může být složitější problém, jelikož pomocí politik se dá těžko ovlivnit dění uvnitř každé domácnosti, nicméně stále existuje řada reforem, které by mohly vést k větší rovnoprávnosti například v oblasti pracovního trhu či vzdělávání. Konkrétně by se mohlo jednat například o zvýšení grantů na vzdělání pro dívky, určení stejné hranice pro odchod do důchodu pro muže a ženy za účelem zvýšení důchodu pro ženy či snižování platových rozdílů mezi muži a ženami (World Bank, 1997).

V neposlední řadě by se Čína měla soustředit i na dobré vládnutí a silné instituce, které by zajistily ekonomickou i sociální spravedlnost a bránily korupci (Zhuang, 2008).

Snahy o redukci nerovnosti v Číně se již objevily. Vláda začala podporovat příliv investic do vnitrozemských provincií, důraz byl kladen na snižování chudoby.

K podpoře reforem zaměřených na snižování nerovnosti by mohla pomoci i přítomnost institucí jako je Světová banka, UNDP a rozvoj místních neziskových prganizací. (Khan a Riskin, 2001) Při ustanovování 11. pětiletého plánu v roce 2006 bylo za hlavní cíl určeno dosažení harmonické společnosti. V rámci tvoření plánu probíhaly přímo i debaty o způsobech snížení příjmové nerovnosti. V rámci těchto debat se objevovaly i názory o nevyhnutelnosti existence příjmové nerovnosti, jejíž nárůst jednoduše patří k procesu ekonomického rozvoje. (Zhuang, 2008) Podle Gustafssona et al. (2008) je možné, že tomu tak opravdu je a že Čína dosáhne vrcholu Kutznetsovy křivky a nerovnost se začne snižovat. Vidí ale také druhou možnost, podle které by síly způsobující dosavadní nerovnost v budoucnu ještě narostly a Čína se tak stala ještě nerovnější.

6. Závěr

Ještě v 80. letech 20. století byla míra nerovnosti v Číně považována spíše za nižší, dnes již ovšem spadá podle mezinárodních měřítek do kategorie zemí s vysokou nerovností. Čína zaznamenala v posledních desetiletích značné ekonomické pokroky, ale stále je v přechodu od plánovaného k tržnímu hospodářství a tento nedokončený přechod, tržní nedokonalosti a dílčí politiky ovlivňují vývoj jak příjmové nerovnosti tak i nerovnosti v oblasti lidského rozvoje. Mezi konkrétní prvky ovlivňující úroveň nerovnosti byly zařazeny zejména politiky upravující systém migrace, systém státních podpor a daní, nerovná podpora investic a řada dalších. Jako zásadní byly identifikovány rozdíly v příjmech mezi venkovskými a městskými oblastmi a pobřežními a vnitrozemskými provinciemi, aniž by byly opomenuty další úrovně možného zkoumání nerovnosti.

Výrazná nerovnost mezi městy a venkovem a taktéž mezi pobřežními a vnitrozemskými provinciemi byla nalezena i z hlediska dosahovaného HDI. Existuje silná souvislost mezi HDI a HDP provincií, nicméně pro další rozvoj lidského kapitálu nemusí být růst HDP podmínkou. Ukazatele popisující úroveň vzdělanosti, zdraví a genderové rovnosti čínského obyvatelstva jsou v mezinárodním měřítku na dobré úrovni, ale při nahlédnutí za průměrné hodnoty se opět objevují značné nerovnosti často související s příjmem a tudíž i příjmovou nerovností.

Existují názory považující současný vývoj nerovnosti za přirozený vedlejší efekt ekonomického růstu. Jistá míra nárůstu nerovnosti je při přechodu z centrálně plánované ekonomiky na hospodářství tržní obvyklá, ovšem objasněním kořenů nerovnosti v Číně lze ukázat, že míra nárůstu nerovnosti mohla být dnes při zavádění jiných politik, reforem, institucionálních změn a dalších opatření podstatně nižší. I návrhy řešení mezinárodních institucí a autorů studií zabývajících se nerovností se většinou soustředí na poměrně reálně uskutečnitelnou nápravu fungování současného systému, která nemusí nijak výrazně narušit další pozitivní ekonomický vývoj.

7. Seznam literatury

Adamcová, L., Lehmannová, Z., Kadeřábková, J., Němečková, T., Kaplan, M., Kochan, J., Trhlínová, Z. 2006. Úvod do rozvojových studií. Praha: Nakladatelství Oeconomica.

Bhalla, A. S., Yao, S., Zhang, Z., 2003. Causes of inequalities in China, 1952 to 1999. Journal of International Development 15, 939–955.

CIA (Central Intelligence Agency): The World Factbook. 2009. [online] Dostupné na: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/CH.html>

Exnerová, V. 2005. Globální problémy a rozvojová spolupráce. Praha: Člověk v tísni.

Greig, A., Hulme, D., Turner, M. 2007. Challenging Global Inequality: Development Theory and Practice in the 21st century. New York: Palgrave Macmillan.

Gustafsson, B. A., Shi, L. 2001. The effects of transition on the distribution of income in China. Economics of transition 9 (3), 593–617.

Gustafsson, B. A., Shi, L., Sicular, T., Ximing, Y. 2008. Income Inequality and Spatial Differences in China, 1988, 1995, and 2002. In: Gustafsson, B. A., Shi, L., Sicular, T. (eds.) Inequality and Public Policy in China. New York: Cambridge University Press.

Hussain, A., Lanjouw, P., Stern, N. 1994. Income Inequalities in China: Evidence from Household Survey Data. World Development, 22 (12), 1947–1957

ILO (International Labour Organisation). 2007. Discrimination at Work in Asia. [online] Dostupné na: <http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_norm/---declaration/documents/publication/wcms_decl_fs_89_en.pdf>

Jaeger, R. M. 1990. Statistics: A Spectator Sport. Newbury Park, California: Sage Publications.

Khan, A. R., Griffin, K., Riskin, C., Renwei, Z. 1993. Sources of income inequality in post-reform China. China Economic Review 4 (1), 19–35.

Khan, A. R., Riskin, C. 2001. Inequality and Poverty in China in the Age of Globalization. New York: Oxford University Press.

Khan, A. R., Riskin, C. 2008. Growth and Distribution of Household Income in China between 1995 and 2002. In: Gustafsson, B. A., Shi, L., Sicular, T. (eds.) Inequality and Public Policy in China. New York: Cambridge University Press.

Lafleur, R. A., Palmer, W. B. 2003. China: A Global Studies Handbook. Santa Barbara, California: ABC-Clio.

Luo, X., Zhu, N. 2008. Rising Income Inequality in China: A Race to the Top. Policy Research Working Paper, No. 4700. The World Bank. [online] Dostupné na: <http://www.wds.worldbank.org/external/default/WDSContentServer/IW3P/IB/2008/08/25/000158349_20080825160141/Rendered/PDF/WPS4700.pdf>

Morse, S. 2004. Indices and Indicators in Development: An Unhealthy Obsession with Numbers. London: Earthscan Publications Ltd.

National Bureau of Statistics of China. 2008. China Statistical Yearbook 2008. [online] Dostupné na: <http://www.stats.gov.cn/tjsj/ndsj/2008/indexeh.htm>

Naughton, B. 2007. The Chinese economy: Transitions and Growth. Cambridge: The MIT Press.

Perkins, D. H., Radelet, S., Lindauer, D. L. 2006. Economics of Development. 6th edition. New York and London: W.W. Norton.

Renwei, Z., Sai, D. 2008. The Distribution of Wealth in China. In: Gustafsson, B. A., Shi, L., Sicular, T. (eds.) Inequality and Public Policy in China. New York: Cambridge University Press.

Riskin, C., Zhao, R., Li, S. 2001. China's Retreat from Equality: Income Distribution and Economic Transition. New York: M.E.Sharpe.

Shi, L., Gustafsson, B. A. 2008. Unemployment, Earlier Retirement, and Changes in the Gender Income Gap in Urban China, 1995-2002. In: Gustafsson, B. A., Shi, L., Sicular, T. (eds.) Inequality and Public Policy in China. New York: Cambridge University Press.

State Administration of Grain. Nedatováno. [online] Dostupné na: <http://www.chinagrain.gov.cn/english/index.html>

Todaro, M.P., Smith, S.C. 2009. Economic Development. 9th edition. Harlow: Pearson Education Limited.

UNDP. 2005. Human Development Report 2005: International Cooperation at a Crossroads: Aid, Trade and Security in an Unequal World. [online] Dostupné na: <http://hdr.undp.org/en/media/HDR05_complete.pdf>

UNDP. 2007. Human Development Report 2007/2008: Fighting Climate Change: Human Solidarity in a Divided World. [online] Dostupné na: <http://hdr.undp.org/en/media/HDR_20072008_EN_Complete.pdf>

UNDP. 2008. Human Development Indices. [online] Dostupné na: <http://hdr.undp.org/en/media/HDI_2008_EN_Tables.pdf>

UNDP China. 2005. China Human Development Report 2005: Development with Equity. [online] Dostupné na: <http://www.undp.org.cn/downloads/nhdr2005/NHDR2005_complete.pdf>

UNDP China. 2008. China Human Development Report 2007/2008: Acces for All: Basic Public Services for 1.3 billion people. [online] Dostupné na: <http://www.undp.org.cn/downloads/nhdr2008/NHDR2008_en.pdf>

WHO. 2000. The World Health Report 2000: Health Systems: Improving Performance. [online] Dostupné na: <http://www.who.int/whr/2000/en/whr00_en.pdf>

WHO. 2009. World Health Statistics 2009. [online] Dostupné na: <http://www.who.int/whosis/whostat/EN_WHS09_Full.pdf>

Wong, G. K., Yu, L. 2002. Income and Social Inequality in China: Impact on Consumption and Shopping Patterns. International Journal of Social Economics 29 (5), 370–384.

World Bank. 1997. Sharing Rising Incomes: Disparities in China. [online] Dostupné na: <http://www.wds.worldbank.org/external/default/WDSContentServer/WDSP/IB/1997/09/01/000009265_3980203115516/Rendered/PDF/multi0page.pdf>

Zhang, X. 1999. The Increasing Income Inequality in China and Its Causes. China Report 35 (2), 163–177.

Zhang, J., Zhao, Y., Parl, A., Song, X., 2005. Economic returns to schooling in urban China, 1988 to 2001. Journal of Comparative Economics 33, 730–752.

Zhong, W., Gustafsson, B. A. 2008. Inequity in Financing China´s Health Care. In: Gustafsson, B. A., Shi, L., Sicular, T. (eds.) Inequality and Public Policy in China. New York: Cambridge University Press.

Zhuang, J. 2008. Inclusive Growth toward a Harmonious Society in the People´s Republic of China: Policy Implications. Asian Development Review 25 (1), 22–33.